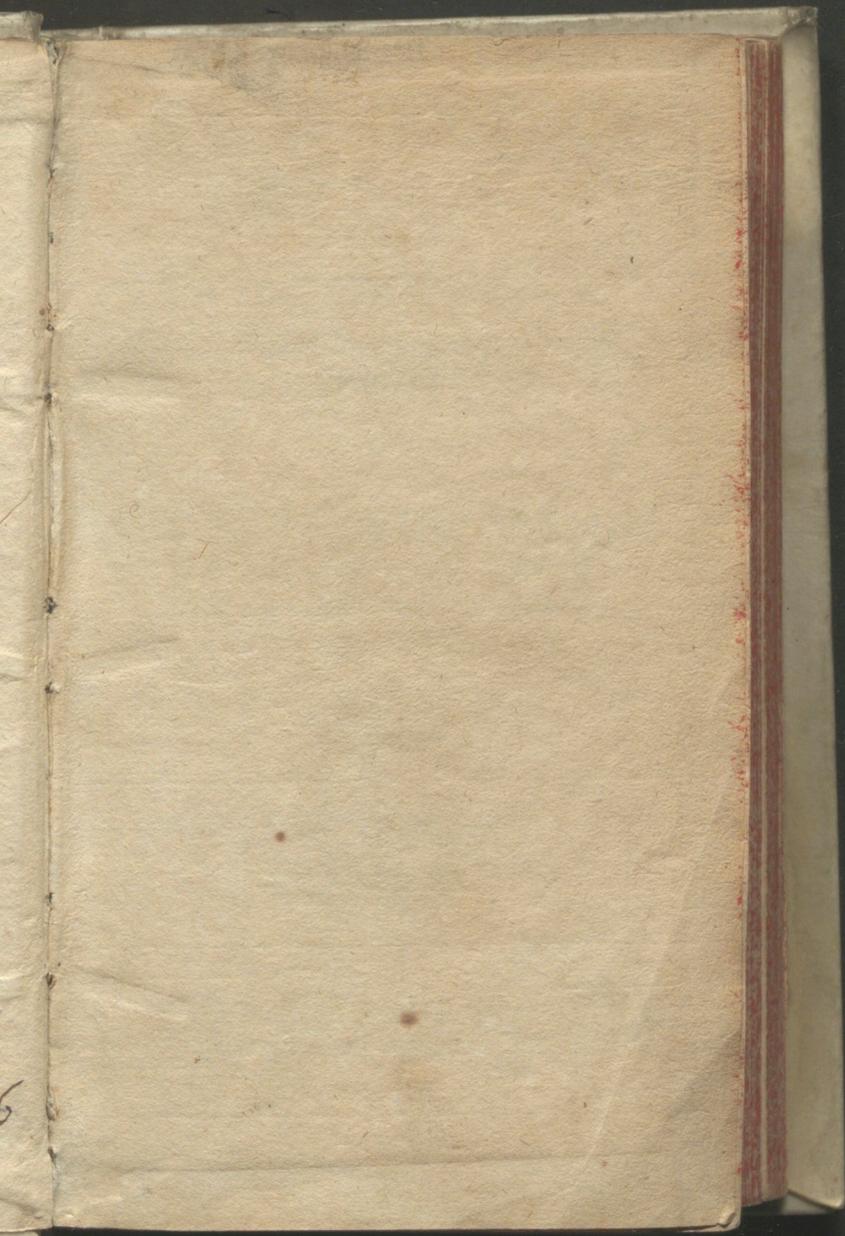
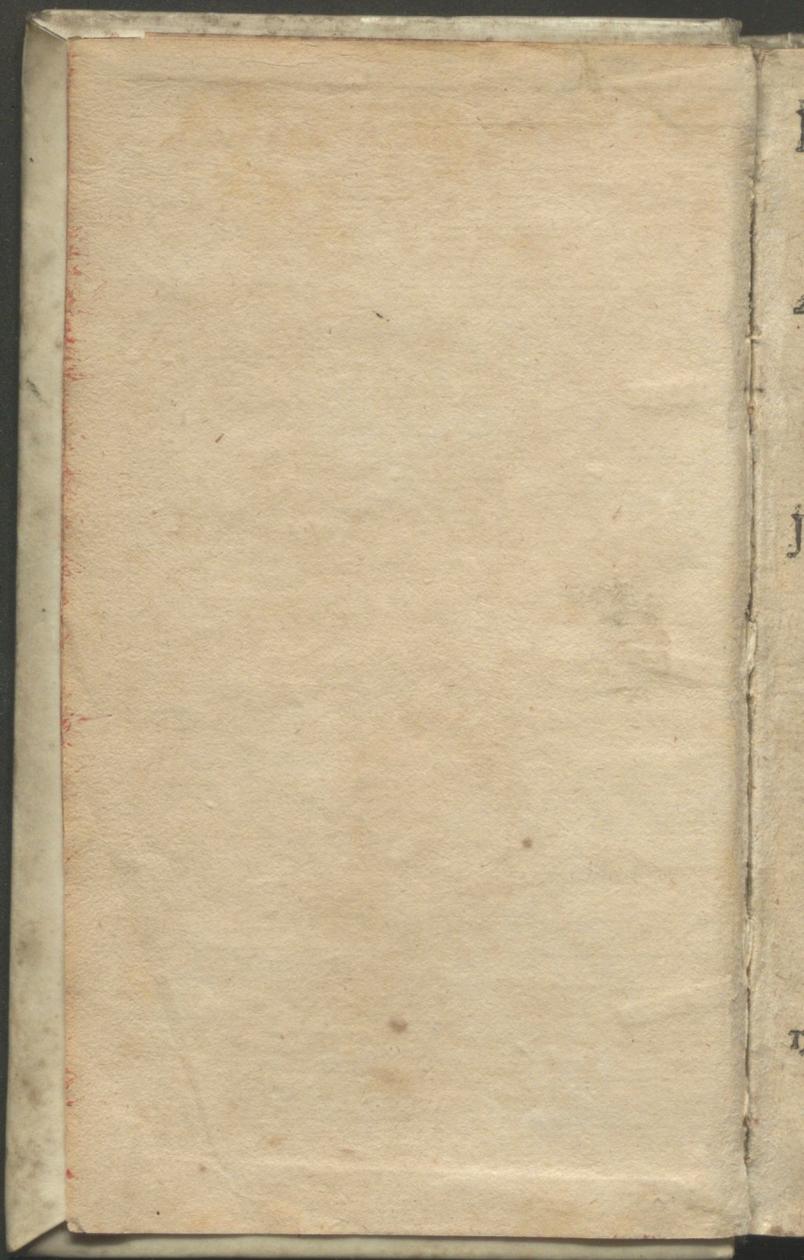

Vind
et
1490

~~Lca, 26~~

8./ 3
PROLEGOMENA
AD
LIBROS
APOCRYPHOS
V. TESTAMENTI,

QVIBVS
POTIORA MOMENTA,
CIRCA ILLOS OBSERVANDA,
BREVITER AC SVCCINCTE
PROPONVNTVR

A
M. GEORG. IOANN.
HENCKE,

VLZA-LVNEBVRG.

HALAE MAGDEB.
TYP. ET SVMPT. CHR. HENCKELII, 1711.

PROFESSOR

AD

LIBRARIOS

APPOCATA

COLLEGIUM

UNIVERSITATIS

WITTENBERGENSIS

PROFESSOR

M. GEORG. JOHANN

HEINKE

WITTENBERG

VIRIS
MAXIME REVERENDIS ATQUE
AMPLISSIMIS,
DOMINO
CONRADO GODOFR.
BLANCKENBERG,
PRAEPOSITO, INSPECTORI,
ET PASTORI PRIMARIO BERQ.
LINENSI GRAVISSIMO.

ET

DOMINO
IOANNI PORSTIO,
SERENISSIMAE AC POTENTIS-
SIMAE REGINAE BORVSSIAE CON-
FESSIONARIO, ET PASTORI BE-
ROLINENSI FIDELISSIMO.

NEC NON
VIRO
PLVRIMVM REVERENDO
DOCTISSIMOQVE,
DOMINO
IOANNI LYSIO,
PASTORI BEROLINENSI
VIGILANTISSIMO,

*Patronis suis, Fautoribus,
& respectiue Affini, æta-
tem colendis,*

Hanc
DE LIBRIS APOCRYPHIS
V. T. TRACTATIONEM
DICAT & CONSECRAT

AVCTOR.

De Libris APOCRYPHIS V.T.
acturi, totam tractationem duobus
capitibus absoluemus. Primum aget
de iis *generatim*; alterum de singu-
lis *speciatim*.

CAP. I.

CONSPECTVS.

Origo vocis τὸν Apocryphi ac denominationis ratio in-
dagatur. §. I. diuersa librorum Apocryphorum clas-
ses. §. II. quot & quoniam illi, de quibus nobis sermo
est. §. III. qua lingua conscripti. §. IV. quo tempo-
re, & a quo, corpori Bibliorum fuerint inserti. §. V.
quantus illorum valor, pretium & auctoritas in Ec-
clesia. §. VI. VII.

§. I.

Irca Libros Apocryphos *ge-
neratim* versantes, conside-
ramus primum *originem vo-
cis ac denominationis ratio-
nem*. Apocryphus, ceu cu-
ius facile patet, vox est ori-
gine graeca. Vnde vero deriuetur, non vna

A

omni-

omnium est sententia. Quidam enim ita dictos volunt a voce κρύπτη, i. e. *capsa seu arcula*, in qua aliquid absconditur; & ita denominatos putant, quod in arca sacra vna cum Canonicis V. T. libris non fuerint repositi: q. d. αἱ βίβλοι ἀπὸ τῆς κρύπτης, i. e. *libri a crypta sepositi*. Hinc Epiphanius libr. de Ponder. & Mens. v. 534. διὸ ἄδὲ ἐν τῷ ἀρχῶν ἀνετίθησαν, τῶν ἔστιν, ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ. * Alii, & quidem rectius, deriuant vocem ἀπὸ τῆς ἀποκρύπτων, *abscondere*, vt libri ἀπόκρυφοί dicantur *quasi absconditi*; non tantum, quod auctores eorum ex parte sint incerti, sed vel maxime, quod de eorum origine ex inspiratione diuina non constiterit Ecclesiæ eius temporis, quo prodierunt, neq; Ecclesiæ succedentium sæculorum. Hottingeri de huius vocis vsu & origine iudicium tale est: ἀπόκρυφος, inquit,

* Ita deprauatum admodum Epiphaniū locum corrigendum esse, monet Cham. Panstr. t. 1. p. 135. Josephus Scaliger in animadu. in Chronol. Euseb. p. 106 b. sensu plane contrario h. m. διὸ δὴ ἐν τῇ ἀρχῶν ἀνετίθησαν, τῶν ἔστιν, ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ. A quo vero non sine ratione dissentit Suicerus Thes. Eccl. part. 7. fol. 1. locum sic restituens: Διὸ ἄδὲ ἐν τῷ ἀρχῶν ἀνετίθησαν, ἅτε ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ, vel: τῶν ἔστιν, ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ.

quit, vox græca est, quæ Hebraica respon-
det חסוד absconditus, inde Plural. חסודים,
ἀπόκρυφοι. Quid vero apud Hebræos
חסודים, ἀπόκρυφοι? Erant libri, vel VITIO-
SE SCRIPTI, & ne errandi alius occasionem
præberent, aut ad PRIVATOS VSUS RESERVA-
TI, aut IN TERRAM SEPULTI; vel aliis V. T.
libris vere Canonicis, Legi præferim, CON-
TRARIIS; quos omnes Judæi non tantum non
legerunt, sed & ne legendos quidem estima-
runt. Immo, ut ne percurrerent eos alii,
ἀπέκρυψαν. Vnde formula illa Rabbino-
rum: חסודים לךטו, voluerunt ἀποκρύπτειν,
i. e. IN NUMERVM APOCRYPHORVM REFERRE.
Quandoquidem igitur in libris, quos voca-
mus Apocryphas, hinc inde reperiuntur non-
nulla, quæ cum veritate & libris Canonicis
pugnant, factum hinc esse, ut veteres Judæi,
eorumque exemplo recentiores, in nume-
rum librorum Canonicorum relinquere iis
locum voluerint nullum. Vid. Theſ. Philol.
libr. II. c. II. Sect. I. p. 114.

§. II. Quum vero libri Apocryphi sine
non vnus eiusdemque generis, in tres
commode dispesci possunt classes. Prima
eos complectitur, quos Pontificii pro Ca-
nonicis agnoscunt. Sunt autem illi: Tobias,
Judith, Ekber, Sapientia, Ecclesiasticus, Ba-
ruch, Epistola Jeremie, Hymnus trium pue-
rorum, Historia Susanna, Beli & Draconis,

I. & II. Maccabæorum. vid. Conc. Trident. Sess. III. & *Huetius* demonstr. Euang. propos. IV. p. 360. 363. 373. 417. 422. 449. 455. 464. 525. 527. *Secunda* classis illos continet, qui ipsorum quoque iudicio exulant a canone; nimirum *Oratio Manassis, III & IV. Maccabæorum,* item *III. & IV. Esdræ. Tertiam* denique classem constituunt ii, quos, fatente *Hieronymo,* Ecclesia ne in manus quidem sumit. Et horum quidem duo sunt genera: quidam enim ex illis ad V. T. spectant. e. g. *Libri Adami, ἀποκάλυψις Ἐνώχ. Testamentum XII. Patriarcharum * Oratio Josephi, Testamentum Moysis, ἀνάληψις Μωσέως, s. Assumptio Moysis, ἀνάβασις Μωσέως, s. Ascensio Moysis ** מִרְיָתוֹן הַיְיָ, Liber Jannis & Jambri † Psalterium Salomonis &c. de quibus omnibus vid. D. Job. Andr. Schmidii Dissert.*

* ἀποκάλυψις Ἐνώχ. *Testamentum XII. Patriarcharum.* Ex horum alterutro Apostolum *Judam* Prophetiam *Henochi,* quam in epistola sua v. 14. 15. citat, desumpsisse, nonnulli existimant. Alii vero, quibus hi libri merito suspecti sunt, ex nota & confessa eo tempore traditione ipsum eandem habuisse, quam veram esse Spiritu magistro cognoverit, verisimilium credunt. Vid. *Gurtler. Theol. prophet. c. V. §. 7. p. 56. c. XLV. §. 4. p. 731. seq.*

** ἀνάληψις & ἀνάβασις Μωσέως. Ex alterutro horum Apostolum *Judam* ea, que de certami-

Dissert. de Pseudo-V. T. Quidam vero ad N. T. referuntur. v. c. *Euangelium de Nativitate Mariae, Proteuangelium Jacobi, de Infantia Christi &c.* de quibus conf. si placet, D. Jo. Alberti Fabricii Codex Apocryphus N. T. Mentionem autem dum facimus librorum Apocryphorum N. T. non possumus

A 3

mus

tamine Archangeli Michaelis cum Satana de corpore Moſis in Ep. ſua v. 9. dicit, mutuatum eſſe, nonnulli perhibent. Sed nihil vetat credere, inquit Wiſſus Meletem. Leidenſ. p. 484. manſiſſe iſta in memoria Iſraelitarum ex κατηχησες veterum, quæ longinqua traditione ad Apoſtolorum ætatem deſuenerit; eam autem traditionem erroneam non eſſe, Spiritus S. inſtinctu didiciſſe ac docuiſſe Judam. vid. etiam Gebhardi Comm. in Ep. Juda p. 219. ſeq. qui pluribus demonſtrat, multa fabuloſa veritatiq; diuinæ contraria hiſce in libris referri.

† ספר יוחנן וממרן. Ex hoc libro Paulum 2 Tim. 3, 8. nomina magorum Aegyptiorum deſuſiſſe, Origenes & Ambroſius putant. At Chryſoſtomus Hom. 8. in hanc Ep. Nomina, inquit, vel ex traditione habebantur, vel veriſimile eſt, Paulum ea reuelante Spiritu cognouiſſe. Vid. Targum Jonathan Ex. 1, 15. c. VII. 11. quibus locis dicuntur Principes fuiſſe magorum, it. Obſervat. Hal. T. 1. p. 10. Richard. Simon. Hiſtor. Crit. V. T. p. m. 56. ex Sohar, Buxtorff. Lex. Talm. p. 94. ſeqq. nec non D. Jo. Andr. Schmidii Diſſert. de Pſeudo-V. T. p. 45. ſeq. vbi Lambecius citatur, qui teſtimonium Pauli occaſionem potius dediſſe fingendi Libri Apocryphi, dudum a Gelatio hoc nomine reiecti, iudicauit.

mus non verbo monere, non confunden-
dos hos esse cum illis N. T. libris, qui a non-
nullis etiam nomine Apocryphorum fuere
insigniti; sed alio plane sensu. Sunt nimi-
rum illi *Epistola ad Hebræos, Jacobi, 2. Petri,*
II. & III. Johannis, Jude & S. Apocalypsis.
Dicti sunt hi libri *Apocryphi*, quod non o-
mnibus certa ac infalibilia existere testimo-
nia, an ab illis, sub quorum nominibus edi-
ti, etiam fuerint consignati. Distinguere
itaque hac denominatione voluerunt ab iis
N. T. libris, de quorum auctore secundario
fuit nunquam dubitatum. Aliis iudem di-
cuntur *Canonici secundi ordinis.*

§. III. Postquam igitur tres librorum
Apocryphorum *classes* constituimus, nobis
in præsentem sermo est de *prima ac secunda*
eorundem, qui corpori Bibliorum sunt in-
fert. Sunt illi III. liber *Esdre, Tobie, Ju-
dith, Esther, Sapientie, Ecclesiastici, Baruch,*
Epistola Jeremiæ, Hymnus trium puerorum,
Historia Susannæ, Beli & Draconis I. II &
III. Maccabeorum, Oratio Manassis.

§. IV. Quæritur: qua lingua memo-
rati hi libri sint consignati? *Certum est, scri-
bit Hottingerus* Thes. Phil. libr. I. cap. III.
Sect. III. qu. VII. p. 314. seq. *non omnes ea,*
qua nunc leguntur, lingua primitus fuisse
conscriptos: -- Christianorum nunc contenti
testimoniis dicimus, non paucos libros Apo-
cryphos Hebraice aut Chaldaice olim fuisse
lectos,

lectos, quos tamen omnes iniuria temporum
 periisse constanter adserimus. Esi enim vel
 aliqui, vel omnes ex libris illis Hebraice ex-
 tent, tum typis excusi, tum etiam manu-
 scripti, recenter tamen exercitii causa ver-
 sos esse vel ipsa stili cruditas, & a Judeis
 obseruati Solæcisni satis euincunt. Qui-
 nam autem libri Hebraice aut Chaldaice o-
 riginaliter putentur conscripti, suo loco vi-
 debimus, acturi de singulis libris speciatim.
 Quod si vero quæris, cuinam eorum trans-
 latio accepta ferenda? respondet idem *Hot-
 tingerus* l. c. cum *Alting.* Theol. Probl. lo-
 co 2. probl. II. LXX. *Interpretes* nullum
 librum Apocryphum vertisse, sed *Theodo-
 tionem*, quod ex *Hieronymo*, *Sixto Senensi* a-
 liisque luculenter colligi possit.

§. V. Sequitur, vt, quo tempore, & a
 quo, libri Apocryphi Canonicis Scripturæ li-
 bris in corpore Bibliorum annexi fuerint,
 paucis attingamus. Nil certi quidem dici
 hac de re potest aut definiri. Sunt, qui a
 LXX. *Interpretibus* id factum dicunt; sed
 sententia ista certo haut nititur fundamen-
 to. Quum enim illi sint Judæi & a Judaica
 Ecclesia missi, libros in Ecclesiæ Judaicæ ca-
 none non inuentos, nec ab Ecclesia rece-
 ptos, canoni adiunxisse, haut verisimile vi-
 detur. Alii hoc tribuunt *Theodotioni*, cui
Hottingerus cum aliis græcam quorundam

librorum Apocryphorum adscribit versionem, vid. §. IV. Ille primum Christianus, post apostata Judæus, Scripturam anno Domini 184. in græcam linguam vertit. Ut autem versionem suam V. T. magis commendatam redderet, libros vndique conquisitos in vnum volumen cum authenticis coniunxisse; hacque ratione magnum auctoritatis pondus libris Apocryphis accessisse tradunt. Alii denique *Judeos* dispersos s. *Hellenistas* id ipsum fecisse arbitrantur. Vid. *Heiddegeri* Enchiridion Bibl. p. 492. sq.

§. VI. Superest, ut videamus quoque, quantus librorum Apocryphorum *valor, pretium & auctoritas* in Ecclesia olim extiterit, atque etiamnum existat. Ex ipsa librorum denominatione iam constat, veterem, tam Judæorum, quam Christianorum, Ecclesiam Canonicis Scripturæ libris eos haud æquiparasse; & quidem merito. Nam *ἡγε-
νηστος*, internis pariter ac externis, quæ ad librum Canonicum requiri solent ac debent, destituuntur. Etiam si enim nonnulli ex iis fuerint *Hebraice* aut *Chaldaice* olim lecti, non tamen a Viris Prophetis, *ὑπὸ πνεύματος
ἀγίου* immediate *Φερομένοις*, fuerunt exarati. *Quidam ex illis*, inquit *Chemnitius* Concil. Trid. P. I. p. m. 91. *post tempora Prophe-
tarum tunc scripti sunt, cum populus Israel
non amplius habebat Prophetas, quales Ve-
teres*

teres fuerant: & scripti sunt ab illis, qui non habebant diuina testimonia, sicut Prophete de doctrina suæ certitudine & auctoritate. Quidam vero ex illis libris præferunt quidem nomina Prophetarum, sed non habuerunt certas testificationes, quod ab illis, quibus tribuuntur, essent conscripti. Confirmatur hoc inde, quod doctrinæ in omnibus veritas, sanctitas, maiestas diuinaque simplicitas stili, Scripturæ, cum V. tum N. T. in omnibus consensus in his libris desideretur. B. Hedinger Præf. ad libros Apocryphos: Es finden sich mit der Wahrheit streitende Umstände / zum Theil aff-ctirte Künste: leyen und hohe Worte menschlicher Weisheit / solche expressionen / die der Majestät des Geistes in seiner bekanten Schreib- Art unanständig. Exempli huiusmodi qui desiderat, ad eat *Heiddeggeri* Enchiridion Biblicum, & inprimis *Ramoldi* censuram librorum Apocrypherum. Potiora suo nos loco notabimus, singulos libros speciatim tractaturi. At vero in libris sacris est, vt *Augustinus* ad *Hieronimum* scribens recte docet, nullum, ne officiosum quidem, mendacium admittendum. Proinde libri Apocryphi in N. T. a Christo & Apostolis ad probandum aliquod fidei dogma non allegantur. Allegant quidem Pontificii loca quædam N. T. quæ ex libris Apocryphis desumpta esse dicunt. Sed

quum eadem in libris V. T. vere Canonicis reperias, vel κατὰ ἄρτον, vel κατὰ τὴν διάνοιαν, ad eosdem respici, vnde & auctores librorum Apocryphorum ea hauserint, nos contra adfirmamus. Et si concesserimus etiam, respici a Scriptoribus N. T. Θεοπνεύσις interdum ad hunc illumue librum Apocryphum, est tamen pro probanda illius auctoritate canonica hæc nondum sufficiens argumentatio. Nam, quod bene obseruandum, liber V. T. si sit canonicus, allegari in N. T. debet ad probandum aliquod fidei dogma. Destituuntur denique Ecclesiæ testimonio. Neque enim ab Ecclesia Veteri Israelitica, neque a primæua Ecclesia Christiana pro Θεοπνεύσις agniti fuerunt, aut canonicam apud illam auctoritatem obtinere. *Iosephus* contra Appionem Libr. I. enumerat XXII libros, quos omnes a Prophetis scriptos dicit, atque tot esse, quibus merito fides habeatur. *Qui enim*, inquit, *post Mosen scripserunt Propheta usque ad Artaxerxis imperium, sui temporis res scripsere libris XIII. Reliqui IV libri laudes Dei & humane vitæ præcepta continent. Ab Artaxerxe vero ad nostra tempora scripta quidem sunt singula, sed non eadem, que superioribus, fides adhibetur, propterea, quod non fuit vatium certa illa successio.* Et hanc ob causam libri Apocryphi dicti sunt ἀνανόητοι.

νόμοι. B. *Augustinus* quidem de Doctrina Christiana libr. II. c. VIII. & C. D. libr. XVIII. c. XXXVI. hos libros *Canonicos* adpellat. Enimvero non in propria & principali significatione id accipi potest ac debet, sed generaliori & minus propria. Vnde *Gerhardus* LL. Theol. Tom. I. c. I. p. m. 3. *Canonicus*, ait, *κατά τινος* sc. & habito respectu ad classē alteram *ἀναγογῶν*, qui plane sunt reiectitii, cum contra bi sententias aliquas & *Canonicis* descriptas & historias ad Ecclesiam Dei pertinentes contineant ac in Ecclesie conuentu legi consueuerint. Huc pertinet locus *Caietani* hist. V. T. in fine. Ne turberis nouitie, si alicubi reperies libros istos inter *Canonicos* supputari, vel in sacris Conciliis vel in sacris doctoribus. Nam ad *Hieronymi* limam reducenda sunt tam verba conciliorum, quam doctorum, & iuxta eius sententiam libri isti, & si qui alii in *Canone* *Biblie* similes non sunt *Canonici*, id est, regulares, ad edificationem fidelium utpote in *Canone* *Biblie* ad hoc recepti & auctorisuti. Vid. quoque *Rainoldi* censura librorum *Apocryphorum* part. I. prælect. 27, ubi sententia *Augustini*, ipsius inter alia verbis, quibus ad *Hieronymum* scribens utitur, & a nobis supra citata sunt, refutata, subiungit *Rainoldus*: *sefellerat* nimirum ea ratio *Patres* hos (quorum xi nominauerat prælect. 26.

Cle-

Clementem, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, Carthaginense Concilium III. Innocentium, Gelasium, Cassiodorum, Isidorum, Concilium Toletanum, Rabbanum Maurum) quod in Ecclesiis tum hi libri legerentur. Non enim propterea Patres hos libros legerunt, quod sacros putarunt, sed utiles tantum & commodos esse existimabant. Hoc Hieronymus testetur (præfat. in libr. Salomon.) antiquior Augustino, qui sic inquit, librum Judith, Tobie &c. legit quidem Ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit, & Rufinus Hieronymo ἀόρχησθαι (in exposit. Symb. inter opera Cypriani) qui non solum hoc ipse affirmat, sed & asseuerat, Patres in ea fuisse sententia, ut in Ecclesia legi voluerint, non tamen sic proferri, ut dogmata inde confirmarentur. Insigniuntur quoque ἀγιογράφων nonnunquam titulo, non quod pari auctoritate gauderent cum iis, quæ dicuntur in Bibl. S. ἀγιογράφα κατ' ἔξοχην, sed relate tantum, respectu scriptorum profanorum, prorsus spuriorum, inuicilium & ἀπελήτων reiectaneorum. Vid. de his omnibus Riveti Isagog. ad Script. S. c. VII. Gerhard. Confess. Cathol. libr. II. c. I. Spanheimii Syntagma disput. Korthold de Canone. Heiddeg. Enchir. Bibl. p. 478. sqq.

§. VII. Ex quibus itaque quum pateat, auctoritatem librorum Apocryphorum non esse

esse canonicam; haut tamen exiguam in Ecclesia eam fuisse, non minus ex iam dictis constat, & ex dicendis adhuc magis elucebit. Tanta quippe auctoritate, ceu modo audiuius, olim in Ecclesia pollebant, vt publice legerentur, non quidem ad probanda fidei dogmata, sed ad plebis, vt loquitur *Heronymus* præfat. ad Prouerb., adificationem; vnde dicti etiam sunt *Ecclesiastici*. Atque lectio eorum hodie non minus commendanda est, & commendatur etiam. Illorum enim, si non omnium, at plerorumque, non minorem auctoritatem esse ac quorumlibet aliorum scriptorum humanorum, optime iudicat *D. Jo. Albertus Fabricius* in dedicatione editionis suæ Græco-Latinæ libr. Apocryph. *Quin plerique*, inquit, *a sapientissimis haud dubie, & in Mosi Prophetarumque lectione probe subactis hominibus sint litterarum monumentis consignati: quid quæso SAPIENTIÆ libro elegantius, quid ECCLESIASTICO ad mores formandos vilius cogitari potest? TOBIÆ vero historia quam salubria præcepta, quam iucande & suaviter instillat lectoribus? vt verissime Bullingæus dixisse videatur, in libro illo longe felicius, quam a quouis, vel Aristotele, vel Xenophonte, oeconomiam tradi. Porro JUDITHA quam grauius, quam præclare docet, minime licitum esse homini certos fiduciae suæ limi.*

limites signatumque auxilio diuino temporis articulum statuere, sed patienti animo expectandam esse horam salutis, qua Domino opem adstrictis ferre visum fuerit. Hæc de libris Apocryphis generatim. Nunc de singulis speciatim, eo, quem plerique codices exhibent, ordine.

CAP. II.

CONSPECTVS.

De libro Esdræ, §. I. Tobia, §. II. Judith, §. III. Esther, §. IV. Sapientia, §. V. Ecclesiastici, §. VI. Baruch, §. VII. de Epistola Jeremia, §. VIII. Hymno trium puerorum, §. IX. Historia Susannæ, §. X. Beli & Draconis, §. XI. de ordine librorum Maccabæorum §. XII. de voce Maccabæorum & Asmoneorum, §. XIII. de primo libro Maccabæorum §. XIV. secundo §. XV. tertio §. XVI. de Oratione Manassis, §. XVII. quibus subiungitur Epilogus, §. XVIII.

§. I.

Primus igitur in ordine librorum Apocryphorum est liber Esdræ; in latina veteri versione tertius dictus, quia Nehemie liber nonnullis est secundus Esdræ. Vid. Euseb. H. E. lib. VI. c. 25. Isidorus Hispalensis VI. 2 orig. vocat librum secundum, libros Esdræ ac Nehemie canonicos pro vno computans; sicuti & apud Hebræos hi duo libri in vnum volumen compinguntur. Athanasio autem in Synopsi, & in græcis biblio-

bliorum editionibus est liber Esdræ primus, quoniam, notante *Rainoldo* in censura librorum Apocryphorum tom. I, prælect. 27. historiam paulo altius atque ille liber canonicus Esdræ repetit. Confarcinatus autem videtur ex libris *Chronicorum, Esdræ & Nehemie*. *Esdræ* quidem nomen præfixum gerit, non quod ille auctor sit, sed quod magna huius libri pars de Esdra agat. Et lectus licet sit a *Clemente Alex. Origine, Cypriano*, aliisque, sub Esdræ nomine allegatus, tamen nec ipsi Pontificii pro Canonico agnoscunt, ut & librum IV, qui latine tantum existat. Vid. c. I. §. II. *In his autem libris duo*, inquit *Junius, desideramus, n. p. Auctoris & librorum fidem. Nam multa ab auctore contra librorum Canonicorum veritatem audacter immutata, multa imperite ab his præter auctoris mentem corrupta sunt.* Sic e. g. cap. I, 9. recensentur vituli septingenti; sed 2 Par. XXXV, 9. quingenti. Pariter cap. II, 13. recensio pugnat cum Esr. I. Recensentur enim pelues aureæ mille, at Esr. I, 9. triginta. it. patinæ argenteæ bis mille, sed Esræ I, 10. tantum quadringentæ & decem. c. I, 28. dicit Auctor, regem Josiam, prælium cum rege Aegypti initarum, non attendisse verba *Jeremie ex ore Domini*. Aliter hæc narrantur 2 Par. XXXV, 22. Nec minus pugnare videntur cum libris

bris

bris Efræ & Nehemiæ, quæ leguntur cap. IV, 43. Nam non auctoritas regis Darii, sed prophetia Domini per Prophetas animabat Zorobabelem ad ædificandam Hierosolymanam. vid. Efr. V, 1. 2. & Neh. I. II. Magna præterea obieruatur corruptio in nominibus propriis cap. V. Et quando eod. hoc cap. v. 5. dicitur *Joiakim* ὁ υἱὸς Ζοροβὰβέλ, *filius Zorobabelis*, pugnat cum Neh. XII, 10. vbi *Joiakim* est *filius Johoschuae*. Cetera nunc silentio præterimus, inprimis confusum, quo hic liber scriptus est, ordinem quod attinet, qui lectori, cum libris Esdrae & Nehemiæ hunc librum diligenter collaturo, facile patebit. Pluribus vid. Rainoldus libr. cit. Tom. I. prælect. 28. sqq. Ex *hebraico* liber Esdrae III. translatus videtur *Jo. Morino* p. 525. Exercit. bibl. quod vero aliis non probatur. In Bibliis Polyglottis legitur non tantum *Græce & Latine*, sed etiam *Syriace*. *Germanice* hunc & IV. libr. noluit transferre *Lutherus*, vid. ipsius præfat. in Baruch. Quæ enim in bibliis germanicis hodie occurrit versio libri III. & IV. Esdrae, vt & III. Maccab. *Dan. Cramerum* auctorem habet.

§. II. Sequitur liber *Tobie*. Quærimus primum, qua lingua sit hic liber consignatus. Non *Hebraice* primitus fuisse scriptum, est extra omne controuersia telum
posi-

positum, adeo ut vel ipsi Pontificii hoc nobis largiantur. *Origenes*: De *Tobia*, inquit, nos oportebat scire, quod *Hebræi Tobia non utantur, nec Judith, nec etiam scripta illa vel inter Apocrypha Hebraice habent, sicut ab ipsismet discendo cognouimus.* Exstat quidem duplex *Hebraica Tobiae editio*; sed altera a *Munster*o cum versione & annotationibus edita *Basileæ Anno 1542.* a *Judæis Constantinopolitanis* ei suppeditata: altera vero eodem anno *Isnæ* a *Fagio* publici iuris facta, iuxta editionem *Constantinopoli* prius vulgatam, additis punctis vocalibus & versione sententiisque *Bensiræ* moralibus subiectis. Vid. *Hottinger*. thes. phil. libr. II. c. II. Sect. I. p. 520. & *Fabricius* in edit. libror. Apocryph. Græco-Lat. p. 3. *Chaldaice* autem scriptum esse *Tobiam*, Pontificii quidem affirmant, nos contra negamus. Nam cum *Celeberr. Fabricio* l. c. existimamus, id præteriturum neutiquam fuisse *Origenem* loco supra citato, si vel ipsi, vel *Judæis*, quos consuluisse se ait, aliqua *Chaldaici Tobiae* notitia extitisset. Etenim si canonicus esset liber, quod itidem volunt Pontificii, & *Chaldaice* scriptus, providentiam diuinam textum authenticum interire permitturam fuisse, quis ipsis crederet? Ac ante *Hieronymum* *Chaldaicæ* editionis mentionem fecit nemo. Unde longe fit verisimilius, *Tobiae* librum *Græce* fuisse exaratum. Pontificii, ut modo diximus,

B

ximus,

ximus, pro Canonico hunc librum quidem agnoscunt; sed non fuisse a Judæis in Canonem receptum, ipsimet negare non possunt. Vid. *Huet. demonstr. Euang. prop. IV. pag. 360.* Quin immo haut ita diu ante Hieronymi tempora ne quidem inter Apocrypha Judæorum eidem locus fuit. Non fuisse a Prophetam scriptorem, a Spiritu. S. immediate actum, arguunt inter alia varii, qui in hoc libello deprehenduntur, errores. Primo enim c. V, 4. ii. sq. c. VII, 3. Angelus *Raphael* inducitur, qui nomen & genus suum ita proficitur, ut dicat se esse *ex filiis Israel, Azariam filium Ananiæ, ex tribu Nepthalim, ex captivitate Nineves.* Jam vero Angeli sunt ἀψευδεις, mentiri nescii; nec in Canonica Scriptura ullibi Angelus falsa dixisse deprehenditur, licet aliquando vera occultaverit. Et putant eruditi, personati illius Angeli nomen *Raphael*, q. d. *medicus Dei*, it. nomen Diaboli *Asmodeus*, q. d. *vastator*, Ἰ. Ἀεττδων, i. e. ἀπόδδων Apoc. IX. ii. Talmudicas redolere traditiones. Secundo non satis pia, sed magica potius nonnullis videtur medicina ab Angelo commendata cap. VI, 8. sqq. quum Christus Matth. XVII, 21. genus aliquod dæmoniorum non profligari nisi precibus ac ieiuniis doceat. Tertio idem Angelus c. XII, 12. 15. se vnum ex VII. illis Angelis, qui adstant ante Dominum & orationes piorum Deo offerant, proficitur; ast

est preces aliorum Deo offerre, est pars muneris Mediatoris, quod soli Filio competit, nisi latiori hoc sensu interpretari velimus. Angelos enim orare pro nobis, largiuntur B. Confessores nostri Apol. A. C. p. 224. vide etiam Chemnit. LL. Theol. part. I. p. m. 335. Quod vero Angelus dicit, se vnum esse ex VII. illis Angelis, qui ante Dominum adstant, id aliis Judæorum sapere videtur fabulam. Ex VII. enim illis singulos singulis Angelis dies tribuunt, quibus administrationi præsent: diem Solis *Raphaeli*, diem Lunæ *Gabrieli*, diem Martis *Sammaeli*, diem Mercurii *Michaeli*, diem Jouis *Hidkieli*, diem Veneris *Hanaeli*, ac diem denique Sabbati *Kepharieli*. Quarto Tobias moribundus c. XIV, 8. loquitur de subuersione Nineue, quam imminere ei adseuerat, sicuti prædixerit Propheta *Jona*. Ast *Nabum* potius intelligendus est, qui de hac vrbis Nineue destructione vaticinatus, postquam Nineuitæ ad priora sua flagitia redierant. Sed de his & aliis eiusmodi næuis videlicet *Rainoldi* censuram libr. Apocryph. tom. I. prælect. 45. 46. *Ambrosius* quidem in libro de Tobia hunc librum *propheticum*, & *Tobiam Prophetam* adpellat, sed sensu laxiori & minus proprio hoc accipiendum esse, quis non videt? Ipse etiam *IV Esdræ librum* in libro de bono mortis c. 10 allegat nomine *Scripturæ*, quem tamen inter Apocrypha ipsi Pontificii

ficii recensent. Denique nec a veteri Judaica, quod ipsi Pontificii fateri coguntur, nec a veteri Apostolica Ecclesia in canonem receptus fuit. Quod vero *Huetius* demonstr. Euang. prop. IV. p. 363. dicat, Esdras, quum Canonem obfignauerit, non omnes gentis suæ historias & veteris memoriæ monumenta, a popularibus suis scripta, colligere potuisse, quia eo tempore maximis rerum difficultatibus premebatur Israelitica gens, quamuis libertati & patriæ reddita, futilis est & leuis admodum exceptio. Non enim erat tanta copia librorum, vt vnus alteriusue obliuisci Esdras facile potuisset. *Iosephus* contra Appionem scribens libr. I. *ἡ μνησίδες*, inquit, *βιβλίων εἰσὶ πρὸς ἡμῖν*. Quid? quod Esdras, siquidem is collector & obfignator Canonis statuendus sit, id non fecerit citra specialissimam Spiritus S. adfistentiam. Jam vero obliuionis arguere velle Spiritum S. impium foret, immo blasphemum. Provo-
 cant quidem ad *Concilium III. Carthaginense* (cui interfuisse dicitur *Augustinus*) ad *Gelasium*, *Cassiodorum*, *Isidorum* & *Rabanum Maurum*, qui omnes Tobiam inter Canonicos libros recenseant. Sed ad hanc obiectionem iam respondimus cap. I. §. V. Ergo, inquires, liber Tobiae magni haud faciendus est? Respondemus, id non sequi. Quamquam enim libris Canonicis non est æqui parandus, est nihilo tamen minus in magno

magno pretio habendus, quum sit utilissimus, & ædificationem non parum promovens. Legi hanc in rem meretur præfatio *Lutheri* in hunc librum, qua *Vir beatus* pulchre admodum huius libri usum demonstrat, sedulamque eius commendat lectionem. Hinc a Patribus secundi sæculi hic liber legi, & allegari, commendarique cœpit, mox prælegi in Ecclesiis, inde Bibliorum volumini adiici, Latine cum ceteris libris biblicis converti, Ecclesiasticus postea adpellari, denique Canonici (latiore tamen significato) nomine celebrari, ut observat *Fabricius* libr. cit. p. 18. Et hæc etiam causa est, quod præter memoratas iam linguas, *Hebraicam* nimirum & *Latinam*, conuersus sit in *Syriacam*, quæ legitur in Bibliis Polyglottis, *Aethiopicam* (vid. *Ludolphi* Hist. Aeth. lib. III. c. IV.) *Germanicam*, aliasque. *Arabicum* quoque MSS. extare in locupletissima *Bodleiana* Bibliotheca ex *Joh. Gregorio* c. 3. observat, notat *Fabricius* Biblioth. Græc. lib. III. p. 344. Observandum autem est, quod *B. Lutherus* in versione sua Latinum interpretationem secutus magis fuerit, quam textum Græcum. Hinc quædam in Germanica versione inuenis, quæ frustra quæris in textu Græco; & versa vice. Superest quæstio, verane sit historia, quæ hoc in libro narratur, nec ne? *Drama* sacrum potius esse, quam veram historiam, nonnulli censent. Ita inter alios

Fabricius edit. libr. Apocryph. Græco-Latin. p. 4. Longe nobis sit verisimilius, Tobia librum Græce effictum fuisse a quodam Hellenista post Hierosolymam a Romanis eversam annum circiter a N. C. centesimum. Sane ante illud tempus a nemine mentionem Tobia factam reperimus, & quis credat, Josephum taciturnum fuisse pietatis domesticæ tam illustria exempla, si liber Tobia eo, quo conscriptus fingitur, tempore publicatus fuisset. Etiam B. Luiberus in eadem est sententia, vid. ipsius præfat. in h. l. Calovius vero Bibl. illustr. præf. in h. l. non merum vult esse poema s. figmentum sacrum, licet nonnulla in hoc libro occurrant Chronologiæ & veritati historicæ repugnantia, quia in historicis humano studio scriptis talia à præterita frequentia sint, non tamen omnem historiam tollant. Alii in dubio id relinquunt. Sed hæc de libro Tobia.

§. III. Pergimus ad librum *Judith*. Non *Hebræa* primitus lingua scriptum esse, patet ex testimonio *Origenis* supra §. II. a nobis iam allegato. Ad *Hebraicam* enim huius libri editionem, quæ hodie exstat, quod attinet, a recentiori manu *Judæi* cuiusdam provenisse, iudicat *Pfeifferus* Crit. S. cap. XIV. quæst. III. p. 355. sqq. *Chaldaeo* vero sermone scriptum existisse librum *Judith*, testatur quidem *Hieronymus*; sed *Chaldaicum* illud exemplar, si quod existit (ante *Hieronymum*

mum

inum enim nemo eius meminit, nec Origenes id fuisset taciturus, si ipsi, aut Judæis, quos consuluit, notum fuisset) non aliter ac versio Græci textus considerari potest, uti *Syriaca*, quæ in Bibliis Polyglottis legitur, & *Aegyptiaca*, vid. Ludolphi Hist. Aeth. l. III. c. 4. Multi errores ac contradictiones Chronologicae in hoc libello occurrunt; adeo ut ipse *Bellarminus* libr. I. de V. D. c. 12. fateri cogatur, difficillimam eam esse, quæ ex temporum ratione petatur aduersus hunc librum, obiectionem. Ut autem vnum atque alterum errorem indicemus, c. IX, 2. facinus Simeonis & Leui, a Spiritu S. Gen. XLIX, 5. 6. 7. damnatum, probat Juditha, precatione sua Deum ut auctorem huius facinoris alloquens. Parum etiam pium est, quod auctor c. IX. X. XI. laudet lenocinium Judithæ, dum ornasse se dicitur eo cultu corporis, quo Holofernem impura libidine inflammaret, ut ob eam ipsam causam illum occideret. Et quum Juditha de illis vultus sui illecebris & sandaliis suis, quibus rapuerit Holofernem, maximopere gloriatur c. XIII. & XVI. nec hoc sanctitati eius conuenire, notat *Calou*, Bibl. illustr. ad cap. X, 10. Pluribus de his consule, si placet, *Rainoldum* censur. libr. Apocryph. tom. I. præf. 65-74. Destituitur hinc liber Judith testimonio Ecclesiæ Judaicæ, quod ipsi Pontificii non inficiantur, & testantur quoque id

ipsum Patres. vid. *August.* l. XVIII. cap. 26. de C. D. *Hieronym.* epist. III. quæ est præfatio in Judith. Prouocant quidem Pontificii ad canonem quendam Concilii *Niceni* & quorundam Patrum testimonia, ex quibus Canonicam huius libri auctoritatem volunt stabilitam. Enim vero nondum probatum satis est, talem Canonem Concilii *Niceni* existare, aut, si existiterit, esse genuinum. Vid. *Rainold.* l. c. tom. I. prælect. XVI. Et Patrum quorundam testimonia, si accurate inspiciantur, non hoc volunt, quod probare ex his conantur Pontificii. Vid. *Gerhard.* confess. Cathol. libr. II. c. I. f. m. 360. Quod si etiam Concilium *Nicenum* & Patres quidam librum Judith inter vere Canonicos Scripturæ libros computassent, non tamen sufficiens pro probanda eius auctoritate Canonica inde conficitur probatio. Nam, quod bene obseruandum est, neque concilium, aliquot sæculis a temporibus V. T. remotum, solum, neque Ecclesia idoneum testimonium de auctoritate libri V. T. perhibere potest, ita vt ex libro non Canonico Canonicum facere posset. Vt paucis etiam mentionem faciamus temporis, quo res in libro Judith memoratæ acciderint, sciendum est, quod ante captiuitatem alii, alii post captiuitatem populi Judaici gestas fuisse opinentur. Sed cum vtraque sententia intricabilibus laborat difficultatibus, (de quibus vid.

vid. *Rainold. l.c.*) existimant alii, res in libro Judith memoratas non veram historiam esse, sed *drama* aliquod s. ποιήμα sacrum, a pio quodam homine effictum, quo eleganter & iucunde voluerit docere, quomodo Deus fideles suos Israelitas subinde adiuuare, & ex præsentissimis periculis eripere possit ac soleat. Quæ sententia perplacuit ipsi *Luthero* nostro in præfat. ad h. l. qui egregie favere ei putat nomina in libro Judith occurrentia; *Judith* enim denotare *Judeam*, seu *populum Judaicum*, h. e. *populum Dei: Holofernem ducem profanum, Bethuliam virginem*. Similem ferme in modum *Grotius* præfat. in hunc locum: יהודית, inquit, esse *Judeam gentem*, nemo negauerit. *Bethulia בית אל* est templum. *Gladius inde egrediens sunt preces sanctorum. Nabuchodonosor* Hebræis sæpe *Diabolum* significat, & *Assyria* *fastum*, vt notatum Hieronymo. *Diaboli instrumentum* *Antiochus*, qui hic tecto nomine *Holofernes*, (i. e. הלפר לictor serpentis, Chaldaice, i. e. vt iam diximus, *minister Diaboli*) *Judeam formosam* quidem (nam propterea apud *Danielem* צבי dicitur) sed *viduam*, i. e. *ab omni auxilio desertam*, subigere volebat. Sperabant pii, fore, vt is pœnas daret, quemadmodum dedit. *Joachim* in Græco, aut vt in Latino est, *Eliakim*, qui hic dicitur fuisse summus Sa-

cerdos, *Deum surrectorum* significat. Ea spes homines coniungit, quod opus Sacerdotis maximi. Cetera sunt *ἱεροδιώδης*, ornamenti causa addita, qualia in parabolis multa. Hæc ille. Non parum hanc sententiam roborare videtur, quod *Josephus* nullam libri *Judith* fecerit mentionem. Nam, ut *Rainold.* tom. I. prælect. 65. p. 728, ait: *Josephum*, præconem tantum suæ gentis, qui omnes eius antiquitates explicandas suscipit, atque adeo quasdam aliquando adfinxit in laudem & admirationem suæ gentis, eam prætermisere nullo modo est verisimile. Excipiunt quidem Pontificii, *Josephum* non sine ratione prætermisere hanc historiam, quum apud Hebræos in Canone non fuerit, *Josephum* autem ea sola scribenda adsumsisse, quæ in Hebræo Canone habebantur. Ita *Sixtus Sen.* Biblioth. l. 8. hæref. II. Enimvero *Josephum* non ea tantum commemorare, quæ scripta sunt in libris Hebræorum, vel vnicum, ut cetera omittamus, testimonium docere potest, quum lib. XI. c. 4. Ant. narrationem de custodibus corporis *Darii* 3 *Esdra* III. ab ipso legimus relatum. Immo vero, ut *Origenes* loco supra §. II. memorato testatur, ne quidem inter Apocrypha *Judæorum* liber *Judith* inuentus fuit. Antiquissimus omnium, qui huius libri meminit, est *Clemens Romanus*, in epist. I. ad *Corinth.* Ceterum etiamsi non sit liber

Cano-

Canonicus, dignus tamen omnino est, qui legatur, multum enim ædificationis legentibus suppeditabit.

S. IV. Librum Iudith excipiunt *Additamenta Estheris*, VII. capitibus comprehensa. Leguntur non *Hebraica*, sed *Græca* lingua; & composita censet *Grotius* præfat. a profelytis Hellenistis *πρωτότυποι*, & stilum oratoris exercentibus. *Lyranus* auctorem facit *Iosephum*. *Huetius* demonstr. Euang. prop. IV. p. 74. LXX. *Seniores*. Sunt vero hæc *Additamenta Estheris* e variis hinc inde locis excerpta. *Sixtus Senens.* ipse Pontificius cum *Hieronymo* habet ea pro *laceris appendicibus & pannosis additamentis, ab incognito quodam auctore temere adpositis & vicunque insutis*. Putat deprompta esse ex variis historicis, præcipue ex *Iosepho*. Recensentur autem multa in iis, quæ veritati & libris Canonicis aduersantur. Conciliet, inquit *Heidegger*. *Enchirid. bibl.* p. 586. seq. qui sine manifesta vi potest, cum libro Canonico Estheris, quæ hic dicuntur cap. I, 1. de marito Estheris *Artaxerxe*, quem historia S. *Abasueros* vocat, & exotica *Darium Hyaspis* fuisse arguit: de *Mardocheo*, qui cap. I, 3. describitur tanquam iam anno secundo regis Artaxerxis in eius aula celebris & inclytus; cum in Libro Estheræ cap. I. inducatur tanquam priuatus, obscurus, nec in aula regis ante nuptias neptis suæ noscibilis: de

anno

anno detectarum regi a Mardocheo insidiarum, quem scriptor hic Apocryphus c. I, 1. cap. II, 2. &c. secundum Artaxerxis; Canonicus contra c. II, 16. septimum Ahasueros facit: de *præmio a rege Mardocheo exhibitio*, quod Canonicus c. VI, 3. diu dilatum, Apocryphus contra c. II, 5. e vestigio ei collatum innuit - de *caussa odii Hammanis adversus Mardocheum*, quam Canonicus liber c. III, 5. negatam ipsi adorationem, Apocryphus contra c. II, 6. interfectos Eunuchos facit: de *die, exitio Iudeorum destinato*, quem Canonicus c. III, 13. c. VIII, 12. decimum tertium Adar, Apocryphus c. III, 6. decimum quartum Adar figit; &c. Sui hinc merito reiecta sunt a *Melitone* apud Euseb. H. E. libr. IV. c. 26. ab *Athanasio* in Synopsi, *Gregorio Nazianzeno* carm. de Script. aliisque. Sunt inter ipsos Pontificios, qui hæc Additamenta extra canonem ponunt, ut *Dionysius Carthusianus*, *Hugo Cardinalis*, *Nicolaus Lyranus*, *Caietanus* &c. vid. *Rainold. Cens. libr. Apocryph. tom. II. prælect.* 148. & 226.

§. V. Progredimur ad librum, qui vulgo inscribitur *Sapientia Salomonis*, quique *Gerhardo* iudice Confess. cathol. Libr. II. c. I. f. m. 360. b. vna cum *Ecclesiastico* reliquis Apocryphis præstat, & *Hunnio* centente,

sente, inter omnes palmam obtinet. * *Græce*, non *Hebraice* fuit conscriptus. Id inter alios testatur *Hieronymus*, quando in præf. ad librum Salomonis ait: *Sapientia apud Hebræos nusquam est. Quin & ipse filius Græcam eloquentiam redolet.* Salomoni quidem nonnulli ex Patribus eum tribuunt, quorum sententiam ambabus, vti aiunt, manibus amplexantur Pontificii, vt facilius huius libri Canonicam probent auctoritatem. Ast auctorem non esse Salomonem multa suadent. Primo namque Patrum testimoniis opponi possunt testimonia Patrum contraria. *Augustinus*, qui ex vulgari aliquoties sententia Sapientiæ libri, um sub Salomonis nomine allegat, de libro *Sapientiæ & Syracidis* ita scribit libr. XVII. c. XX. de C. D. *Alii duo, quorum vnus Sapientia, alter Ecclesiasticus dicitur, propter eloquii nonnullam similitudinem, vt Salomonis dicantur, obtinuit consuetudo. Non autem esse ipsius,*

* *Πανδέκτος* (quo titulo veteres insigniunt librum *Proverbiorum*, & *Sapientiam Syracidis*) appellatur ab *Epiphano* in libro de ponderib. & mens. f. 534. & ab *Athanasio* in synops. f. 173. quoniam in hoc libro comprehendatur omnis virtus Sapientiæ Salomonis, quam *παναρετον* vocant. Mirum, quod *Valesius* in not. ad Euseb. lib. IV. H. E. c. 22. vti falso hic liber adscribatur Salomoni, sic *παναρετι* vocabulum falso vsurpare adserat.

psus, non dubitant doctiores. Huic acci-
nit Hieronym. in præf. ad libr. Salom. Pon-
tificios quoque ὁμοψήφως non paucos re-
censet Gerhardus loco modo cit. Et vir e
Pontificiis eruditissimus Valesius loco idem
citato, Sapienciam falso inseribi Salomoni,
minime diffitetur. Secundo probatur inde,
quod hic liber non sit Hebraice, vti supra o-
stendimus, sed Græce consignatus. Tertio
ex eo id ipsum manifestum est, quod quæ-
dam in libro Sapienciam dicantur, quæ a Salo-
mone proficisci haud potuere, sed recentio-
rem vti que scriptorem arguunt, e. g. verba
εὐφρανθεῖν, ποιηθεῖν, ἀθλα, ἀγῶν &c.
manifesto ad Græcorum alludunt certamina,
longo post Salomonem tempore instituta.
Item c. XV. dicuntur hostes populi Dei κα-
ταδυναστεύοντες, quod Salomonis tempori
haud conuenit. Iudæorum namque inimici
tum non dominabantur illis, sed Iudæi sub
Salomone florantissimo potius gaudebant
statu. vid. i Reg. IV, 20. 21. 24. 25. Ex qui-
bus quum adparet, auctorem libri Sapienciam
non esse Salomonem; quæritur ergo, quis-
nam ille sit? Opus esse Philonis, multi ex
veteribus crediderunt. Quum autem duos
huius nominis celebret antiquitas, seniore
alterum, genere quidem Ethnicum Philoso-
phum, in Iudæorum vero scriptis versatissi-
mum, qui vixit anno 160. ante N. C. alterum
uniorem, Iudæum Alexandrinum, qui tem-
pore

pore *Caii* floruit, quaestio iterum enata fuit, vtri sit hic liber adscribendus? Sunt quidem non tantum ex Pontificiis, sed Reformatis quoque & Nostratibus, qui auctorem faciunt *Philonem iuniorem*. Quae vero causa hunc impulerit ad scribendum, ita enarrat *Rainoldus* cens. libr. Apocryph. tom. I. praelect. XXII. p. 179. seqq. *Memineritis*, inquit, *Philonem iuniorem* vixisse *Caii* temporibus, qui suam statuam coli voluit Hierosolymis. Quod, quam furiosa cupiditate *Caius* iste appetierit, ex *Suetonio* cognoscere potestis. Iste ergo, ut, quemadmodum Romae simulacro aureo ciconico colebatur, ita & Hierosolymis coleretur, misit ad Iudaeos, iussitque statuam ipsius in templo *Salomonis* collocarent. Iudaei vero *Philonem* Iudaeum disertissimum illum legatum miserunt, obsecrantes Imperatorem per eum, ne ipsorum templum ita profanaret, cui ille vehementer succensuit, & *Petronio* imperavit, ut per fas & nefas statuam suam adorandam in templo collocaret. Videtis occasionem hanc tam apte ad argumentum libri *Sapientiae* accommodari, ut nihil accommodatius fingi potuerit. Atque eadem plane *Claudio*, qui *Caligulae* successit, cum illo communia fuere. Unde quae de officio Principum copiose in libro *Sapientiae* differuntur, si non ad *Caium*, saltem ad successuros Principes accommodatissime referuntur. Inde illud:

illud: diligite iustitiam, qui iudicatis terram, & : audite reges & intelligite, discite iudices finium terræ; Et quæ sequuntur in hanc sententiam, ut conuersa oratione ad principes eos officii admoneat. Inde etiam fit, ut cap. 2. 3. 4. 5. de felici piorum exitu, de supplicio, quod manet impios, quasi ex professo ad solatium Iudeorum & terrorem tyrannorum multis agat. Et c. 13. & 14. commemoratur copiose de statu, idolis, eorum inuentione & cultu, ut plane nodum in scirpo querant, qui auctorem alium querunt quam Philonem. Quod vero ex argumento & materia totius libri, ex admonitione principum, consolatione fidelium, reprehensione idolorum constare possit, id etiam ex tractatione & forma orationis multo manifestius liquet, & e genere scriptiois. Is enim character est, ea forma dictionis, quæ Philonem illum redolet, de quo dictum & scriptum & decantatum est: ἡ φιλιῶν πλατωνίζουσα, ἡ πλατωνῶν φιλονίζουσα. &c. Idem sentit Lutherus noster præfat. in hunc librum. Ipse tamen Rainoldus prælect. 23. p. 188. nihilominus scribit, Philonem Iudeum auctorem esse libri Sapientiæ, verisimile tantum videri, non posse vero demonstrari. Et eidem hunc librum tribuere, multas ob causas alii dubitant. Stilum namque Philonis Iudæi & auctoris Sapientiæ discrepare plurimum, pleraque etiam ex eo libro de-
pro-

promississe scriptores alios, *Philone* hoc vetustiores, neque inter eius scripta, quorum indicem *Eusebius* & *Hieronymus* concinnaverint, hunc librum recenseraiunt. Hinc *Philoni Seniori* adscribere malunt, qui, origine licet Ethnicus, Iudaicarum tamen rerum peritissimus fuit, utpote qui historiam de regibus Iudæorum litterarum reliquit monumentis. Etiam si vero hic liber ceteris Apocryphis palmam præripiat, observant tamen alii, quod doctrinæ quoad omnia veritate, divina stili simplicitate, Sanctitate & Maiestate &c. ceu internis, quæ ad librum Canonicum requiruntur, *νετηγλοισ* destituitur. *Hedinger* in præfat. libr. Apocryph. Gesehlet hat der Scribent 1) daß Er im Nahmen des Königes Salomo geschriben/ daher vielen Anlaß zum Irrthum gegeben. 2) Zu hohe gekünstelte Worte gebraucht / die zwar lieblich und schöne lauten / sonst aber nicht bibelmäßig sind. 3) Vom Ursprung des Götzendienstes zwar gelehrte und scheinbahre/ doch keine allgemein geltende Gründe angeführet. c. 14. 15. von den Gespenstern zu viel Wesens treibet c. 17/3. sqq. so nicht zu glauben. Sich auch 4) der *περὸν τὰς ἑξίας, μεταψυχώσεως*, und ursprünglichen Keintigkeit der Seelen und dergleichen verdächtig machet. Quæ quidem & alia eiusmodi in libro *Sapientia* taxavit ante eum *Franseiscus Turretinus*, Pastor olim apud Geneuenses in theologia

logia sua elenctica, & *Heideggerus* Enchir. bibl. p. 514. ait commodam interpretationem hæc omnia pati, si constaret, librum hunc esse Salomonis, f. Propheticum & canonicum scriptum, cum *B. Gerharo* in Exeg. Loci de Script. §. 211. aliisque sentimus. Est vero liber Sapientiæ neque a Iudaica Ecclesia, quod ipse *Huerius* fatetur l. c. p. 413. (vides is etiam *Hottingerum* thes. phil. libr. II. c. II. Sect. I. p. 516) neque ab Ecclesia Apostolica pro Canonico scripto agnitus & declaratus, vid. *Rainold.* cens. libr. Apocr. tom. I. præf. 17. p. 145. Quod apud Ecclesiasticos Scriptorum *Canonicus* nonnunquam adpelletur, significatu id latiori & minus proprio interpretandum est. vid. c. I. §. V. aut, ut *Hottingerus* l. c. iudicat, hinc ferretur, quod cum *Proverbiis* confundatur, adeoque vnus liber sumatur pro alio. Ceterum vt elegantissimum, ita & vtilissimum scriptum est, ex quo magna sapientia elucet, cuius proinde lectio etiam atque etiam est commendanda. *Luscherus* præf. in hunc librum commendat Principibus imprimis ac Regibus, qui tyrannorum more in subditos dominantur. Præter *Latinas* huius libri versiones existat etiam *Syriaca*, *Arabica* in Bibliis Polyglottis, & *Aegyptiaca*, recensente *Ludolfo* Hist. Aeth. lib. III. c. 4. *Chaldaice* scriptum vidisse se refert *R. Moses Nachmanides* prol. comm. in Pentat. *Noua* quo-

quoque verso Germanica cum notis criticis & egregiis locis parallelis lucem hic vidit anno 1705.

§. VI. Ordo postulat, vt ad contemplationem libri *Sapientie Iesu filii Sirach*, five, vti vocant, *Ecclesiastici* festinemus. *Σοφία* vel *Sapientia* adpellatur hic liber in prologo incerti auctoris, & ab aliis cum ad ditamento: *Sapientia Salomonis*; cuius vero denominationis non ab omnibus vna eademque datur ratio. Alii quidem ipsi *Salomoni* adscribere hunc librum voluerunt, sed absque omni veritatis fundamento; vterque enim *prologus* huic opinioni aperte contradicit. Alii, Pontificii inprimis, *Sapientiam Salomonis* eum nuncupant, quod auctor *Salomonis* ὁπᾶδος, s. *aspecta*, & veluti alter seculi sui exstiterit *Salomo*, nec pauca de *Salomonis* dictis depromserit, sapientiæque suæ inseruerit. Vid. *prolog. incerti auctoris*. Alii *Siracidem* alio nomine *Salomonem* vocatum suspicantur. Sunt etiam, qui *Salomonem* libri huius auctorem dici volunt de quadam similitudine, vt loquitur *Augustinus* libr. II. doct. Christ. c. 8. Dicitur idem hic liber *Ecclesiasticus*, non ad imitationem *Ecclesiastice* *Salomonis*, quod nonnulli putarunt, sed quod lectus fuerit in *Ecclesia* ad plebis ædificationem. Et hanc quidem ob causam ceteri libri *Apocryphi* dicti etiam sunt *Ecclesiastici*, vid. c. I. §. V.

At hic liber ob præstantiam, qua reliquos antecellit, κατ' ἐξοχὴν nuncupatus est *Ecclesiasticus*. Unde vocatur etiam a veteribus πανάγειος, i. e. *omni virtute plenus*, s. quia *omnium virtutum est promptuarium quoddam* & liber γνωμόλογος, ex sententiis piis & nervosis conflatus. Auctor huius libri est *Jesus filius Sirach Hierosolymitanus*. vid. Sir. L. 35. & *prolog. utrumque*. Quis, qualis, quantusue hic fuerit, non adeo constat. Inter *LXX. Seniores*, qui Biblia ex Hebraica conuerterunt in Græcam linguam, duo nomine *Jesu* in *Aristoteli* libro recensentur, quorum alterutrum esse *Jesum* nostrum nonnulli opinantur. Scripserat auctor Sapientiam suam lingua Hebraica, quemadmodum nepos ipsius in prologo testatur; quod vero exemplar Hebraicum hodie non amplius exstat. Circumfertur quidem liber sub nomine *Ben-Siræ* a Judæis Constantiopolitanis editus, item *Ben-Siræ* sententiæ, a *Paulo Fagio* *Isnæ* 1542. vulgatæ, nec non *questiones & problemata Hebraica* sub *Ben-Siræ* nomine. Sed ista omnia non esse nostri *Siracidis* fœtus, ceu nonnulli volunt, probant alii inde, quod non conueniant non tantum cum nostro, sed in multis etiam nostro aduersentur. Auctor versionis *Græcæ* est nepos illius, cuius librum ex Hebræo conuertit, eiusdem cum auctore nominis; Et quidem transtulit librum sub

sub Ptolomæo Evergete I. vel, ut alii volunt, II. huius nominis, vid. prolog. Fuit vero neque interpres Propheta, nam in Prologo suo veniam petit, quod vim Hebraicorum verborum non semper fuerit adsequutus; neque auus ipsius s. auctor huius libri; siquidem a nepote diserte opponitur Legi & Prophetis, & ab iisdem contradistinguitur. Scribit enim, avum suum, postquam se plurimum dederit in lectionem Legis & Prophetarum, adductum esse & ipsum quoque, ut aliquid scriberet rerum, ad eruditionem & sapientiam pertinentium. Præterea obferuant Eruditi, nec hunc librum carere nævis & erroribus. *Laudamus quidem* (verba sunt Rainoldi cens. libr. Apocr. prælect. 75.) *eos* (Sapientiae & Ecclesiastici) *libros tanquam vinum & vinum optimum, sed etiam quod habeant sæcem, minus quidem sæcis, quam Judith & Tobias, sed sæcis aliquantum.* Errores potissimum in hoc libro tres notantur. *Primo* enim auctor. c. XXIV, 8. 9 Sapientiam ita loquentem introducit: ὁ κτίσας με κατέπαυσε τὴν σκηνὴν μου πρὸς τὸ αἰῶν & αὐτὸν ἀεχῆς ἔκτισέ με. Qua in re erroris semina iecisse videtur, quæ in *Aris* detestamur; deceptus autem versione LXX. interpretum, qui Prou. VII. 22. pro וְיָכֵן עֵתָא סָאָרָא לִּי, *possedit me*, verterunt ἔκτισε *creavit*. Excusari tamen hoc posse, existimat Celeberr. *Fabricius* edit Græco-Lat. libr. Apocr.

p. 364. nec magis id fauere dogmati Ariano-
rum, quam Apostolum, quando Christum
vocauit: *πρωτότοκον πάσης κτίσεως* Col. I. 15.
Quemadmodum enim *πρωτότοκος* πάσης
κτίσεως recte exponatur *τεχθεὶς πρὸ πάσης
κτίσεως*, ita in versione Prouerbiorum locis-
que Siracidis c. I, 4. 9. c. XXIV, 8. 9. *κτίσει*
non significare *creare, ex nihilo producere,*
sed gignere & procreare. Ita Melitonem scri-
psisse librum *περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως χριστοῦ,*
quia antiqui Patres, qui ante exortam A-
rianorum hæresin scripserunt, per vocabu-
lum *κτίσεως* non eam solum creationem, quæ
ex nihilo fit, sed omne genus productionis
intellexerint, ipsamque adeo generationem
Verbi, obseruante *Valesio* ad Euseb. *Secundo*
cap. XLVI, v. ult. existimat auctor, ipsum
verum *Samuelem* per Pythonissam euoca-
tum Saulem regem esse adloquutum. *Tertia*
denique c. XLVIII, II. verba Malachiæ c. IV,
5. 6. interpretatur de Elia ipso ante aduen-
tum Messiae reuersuro, contra interpreta-
tionem Luc. I, 17. Marc. IX, II. 12. 13. Vide,
si placet, *Rainoldum* cens. libr. Apocr. tom.
I. prælect. 75. sqq. Hinc a Judaica Ecclesia
pro Canonico agnitus non fuit; inter Apoc-
ryphos enim eum numerat. Vid. *Hottin-*
ger thes. Phil. lib. II. c. II. Sect. I. p. 517. quod
& ipse *Huetius* non ita inficias demonstr.
Euang. prop. IV. p. 426. Quod autem a
primitiua Ecclesia in numerum Canonico-
rum

rum receptus fuerit, dicunt quidem Pontificii, sed idoneis argumentis haud probant. Probare id quidem conantur loco quodam Augustini, qui libr. II. c. 8. doctr. Christ. ita scribit. *Illi duo libri unus, qui SAPIENTIA, & alius qui ECCLESIASTICVS inscribitur, quoniam in auctoritatem recipi meruerunt, inter Propheticos numerandi sunt.* Verum enim vero non ideo inter propheticos libros numerandos esse *Sapientiam & Ecclesiasticum*, quoniam in auctoritatem meruerint ab Ecclesia recipi, fusius, nec minus erudite, ostendit saepe laudatus Fabricius in edit. Græco-Lat. p. 344. sqq. Ut pauca cum lectore ex eo communicemus, ostendere debet Ecclesia, inquit Vir Clarissimus, libros diuinos, non facere; non auctoritatem conciliare libris, sed de summa, quam habent, auctoritate testari. Quos itaque libros reperit a viris diuinis, qui diuina vita, miraculis & certis futurorum prædictionibus doctrine suæ fidem fecerunt, conscriptos Ecclesieque traditos, illos solos a talibus certissime profectos fuisse testari potest. Reperit vero Ecclesia non hodierna, non Augustini coeua, verum proxima atque equalis scriptorum *Διονύσιου* ætati, quæ testimonium illud suum in subsequa tempora propagauit. Dubium igitur est, incertumque hodiernæ Ecclesie testimonium, nisi respondeat testimonio Ecclesie, temporibus scriptorum diuino-

rum proxima, quæ quoad libros, de quibus nunc agimus, haud dubie non est alia, quam Ecclesia V. T. s. Judaica. Quos illa pro Prophetis habuit, eos, nec alios, pro Canonicis V. T. Scripturis habere possumus. Non ac si Ecclesia Judaica auctor sit tantæ auctoritatis, sed testis infallibilis. Cui nos testimonio fidem habentes, libros quos illa pro diuinis agnouit, assumimus legimus, verba vitæ agnoscimus, nec amplius propter solum Ecclesie testimonium, sed propter se ipsam Scripturæ credimus, perinde vti Samaritæ Christo, Joh. IV, 41. Ceterum manet hoc, quod liber utilissimus & dignus omnino sit, qui sedula teratur lectione. Saluberrima quippe monita, vti omnibus hominum statibus, ita œconomico præsertim subministrat. Cui ideo B. Lutherus in præfat. in h. l. eum etiam atque etiam vult commendatum. Et Seniores ex Judæis id cogitantes, quod multa in hoc libro sint vtilia, in eius lectionem bonas horas consumere haud dubitarunt; non quidem ad formandam fidem, vt loquuntur, sed ad formandos mores. Immo ne ipsos quidem ei vacare puduit Talmudistas, aliquoties Siracidis verba allegantes, vid. Buxtorff Lex Talm. f. 1730. Horrifico etiam ἀγιογράφῳ titulo eum insignierunt, non quali pari auctoritatis gradu ambularet cum iis, quæ κατ' ἐξοχὴν dicuntur ἀγιογράφα, sed relate tantum respectu li-
bro-

brorum profanorum & plane reiectaneorum. Vid. *Hottinger* thes. phil. p. 518. sqq. & conf. supra c. I. §. V. Exstant præter *Latinas* versiones *Syriaca* & *Arabica* in Bibliis Polyglottis; *Aethiopica* etiam ex recensione *Ludolff.* Hist. Aeth. lib. III. cap. 4. De *Vulg.* versione obseruandum est, quod totas sententias huc illuc infarferit, & Græcum textum sæpe deseruerit. Quæ causâ sit, non vna omnium est sententia. *Huetius* demonstr. Euang. prop. IV. p. 428. *meliori*, inquit, *vsu exemplari, vulgaris est omnium responsio.* At recurrit quæstio, unde orta hæc exemplarium varietas. *Mibi*, pergit, *factum id videtur a viro aliquo pio & erudito, qui librum describens utilia pleraque & bonæ frugis plena passim adsperserit, prout rerum, quas habebat in manibus, argumenta postulare censuit, Jesu Siracide inuitatus exemplo, quem Salomonis effata colligentem, multa de suo largitum esse & Salomonicis adiecisse sciebat.* Occurrit autem magna Græcorum exemplarium varietas, & multis in locis transferendi textum difficultas, de qua inter alios queritur *B. Lutherus* in præfat. cuius quidem versio ad Latinam, quam Græcam, propius accedit. Versio noua Germanica cum notis criticis & locis parallelis textum pulcre illustrantibus hic edita est 1706.

§. VII. Post Siracidem considerandus

C 5

venit

verit liber *Baruch*, qui Jeremiæ discipulus & amanuensis fuit. Vid. Jer. XXXII, 12. cap. XXXVI, 4. 5. Huius quidem nomen licet in fronte gerat libellus, non tamen ipsius esse scriptum, sed *Ψευδενίγεια Φορ*, a Græco vel Hellenista elaboratum, iudicant eruditi. Apud Hebræos enim nec legi nec haberi, testatur *Hieronymus* præfat. in Jerem. Et sane *Baruchi* illius haud esse librum, multa nobis persuadent. Hebraica quippe lingua non est scriptus; intercidisse enim exemplar Hebraicum non credimus. Nec Hebraismi complures id euincunt. In N. T. complures etiam dantur Hebraismi, sequitur inde, illud Hebraice fuisse scriptum? Nequaquam. Deinde nonnulla in hoc libro occurrunt, quæ cum veritate pugnant. E. g. c. I, 1. dicitur Baruch *Babylone* scripsisse librum, qui non *Babylonem*, sed in *Aegyptum* cum Jeremia ductus est. Jer. XLVI, 3. It. c. I, 23. scribit auctor, Hierosolymam incensam fuisse regnante Jechonia. At 2 Reg. XXIV. & XXV. & Jer. LII, II, 12. legitur, quod Jechonia quidem regnante capta fuerit, sed incensa regnante demum Zedekia. Porro c. I, 10 dicit auctor, pecuniam pro sacrificiis offerendis fuisse Hierosolymam missam. Jam vero Hierosolyma erat vastata, templum incensum v. 2. c. II, 26. Thren. II, 6. 7. & altare post Babylonicam demum captiuitatem fuit instauratum. *Nec stilus & chara-*

character dicendi, inquit *Calou.* bibl. illustr. præfat. in h. l. Propheticam maiestatem sapit in hoc scripto, & collectio illa sententiarum & coaceruatio e variis Scripturæ locis, structura etiam indoles genium scripturarum diuinarum haut quaquam referens ad abiudicandam hisce auctoritatem propheticam non parum faciunt. Hinc non tantum *Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Damascenus, Isidorus* hunc librum in serie sacrorum librorum non recensuerunt, sed in *Concilio etiam Tridentino* eliminandus nonnullis visus est hic liber e numero *Canonicorum*. Quod quidem auctor constitutionum Apostolicarum V. ult. scribit, librum hunc in Synagogis lectitasse Judæos quotannis vna cum Threnis *Jeremiæ*, die magna expiationum, non immerito in dubium vocatur; reclamationem enim testimoniis Judæorum. In *Meor. En.* pag. 169. ברוך המקובל לנוצרים עם היותו בלתי המקובל אצלנו.

Baruch, qui receptus est a Christianis (np. Pontificiis) non recipitur a nobis. vid. *Hottingeri thes. phil. lib. II. c. II. Sect. I. p. 520.* Fortasse, inquit *Fabricius Biblioth. Græc. lib. III. c. XIX. p. 740.* ex Hellenisticis quidam alicubi illa ætate, h. e. III. post C. N. sæculo, *Baruchum* legerunt, uti constat, alia etiam lecta a Judæis fuisse in Synagogis præter libros diuinos &c. Ceterum haud difficemur cum *Calouio*, dignum esse hoc scri-

scriptum, quod in Ecclesia legatur, quum stimulos addat ad pœnitentiam, modumque eius, quantum inprimis ad veram cordis humiliationem, exhibeat. Habemus præter *Latinas* huius libri *Syriacam* & *Arabicam* in Bibl. Polyglottis, & *Aethiopicam* versionem. vid. *Ludolf.* Histor. Aeth. libr. III. c. 4.

§. VIII. Barucho subiungi consuevit *Epistola*, quæ dicitur, *Jeremie*. Scriptam esse ab ipso Jeremia post dirutam Hierosolymam ad commonefaciendos Judæos, qui in Babyloniam iam iam erant deportandi, ne ad impium idolorum cultum, cui impense dedita erat Chaldæa gens, malo exemplo raperentur, Pontificii contendunt. Vid. *Huet.* demonstr. Euang. prop. IV. p. 455. At *ψευδ-πίστευον* esse, fatetur *Hieronymus* præf. in *Jerem.* Idem & alii non dissententur. *Credam esse alterius scriptoris, coniunctum prioribus ob argumenti affinitatem*, scribit *Grotius* in Comm. super h. Epist. Quod si ipse Prophetæ Jeremiæ esset *Epistola*, lingua sine omni dubio Hebræa aut Chaldæa fuisset scripta, & a Judaica Ecclesia vna cum Prophetia & Threnis Jeremiæ in numerum *Canonicorum* recensita. *Huetius* quidem l. c. huius *Epistola* *γνησιότητα* probare conatur ex 2 Macc. II, 1. 2. Enimvero cum liber iste æque sit Apocryphus, ac hæc *Epistola*, probatio lubrico nititur fundamento. Et ad locum illum speciatim quod attinet, suspectum

specum esse, pluribus ostendit *Rainoldus* censur. lib. Apocr. tom. II. prælect. 136. p. 128. seqq. Ad *Cypriani* & *Hilarii* testimonia, quorum ille de Orat. Dom. testimonium inde depromens, Jeremiam testem citare se declaret, hic vero Jeremiæ prædictiones lamentationes & epistolam vnum e canonicis libris efficere doceat proleg. Explan. in Pl. respondemus, quod neque hæc sufficiens sit probatio. Patres enim ex libro, vel scripto non Canonico facere non posse Canonicum, supra iam monuimus. Et si sub Jeremiæ etiam nomine nonnunquam citantur hanc epistolam, idem hic valet, quod *Augustinus* de libris, *Sapientia* & *Ecclesiastico*, dicit: *vt Salomonis dicantur obtinuit consuetudo*; Ita vt hæc epistola dicatur Jeremiæ, non minus obtinuit consuetudo. Vt vero cetera scripta Apocrypha, ita & hoc dignum esse quod legatur, tantum abest, vt eamus inficias, vt lectionem eius etiam atque etiam potius commendemus. *Syriacam* & *Arabicam* huius Epistolæ versionem legimus in Polyglottis Anglicanis.

§. IX. *Hymnus*, qui sequitur, *trium puerorum*, *Historia Susannæ*, *Beli* item & *Draconis*, vocantur *additamenta* s. *adiunctiones ad Danielem*. Huic enim adsuere Pontificii. vid. *Huet.* demonstr. Euang. prop. IV. pag. 471. Quod ad *Hymnum trium puerorum* attinet, pulcherrimus vtique est, nec sine multa ædifica-

ficatione legi potest. Esse autem scriptum Canonium, ceu Pontificii volunt, parum cum Prophetia Danielis auctoritatis, dici non potest, tum quia Hebræi codices illo carent, tum quia Ecclesiæ Israeliticæ & primitivæ Christianæ testimonio destituitur. Vid. *Hieron.* præf. in Daniel. *Heiddeggerus* Enchirid. Bibl. p. 607. inter alia taxat in hoc Hymno, quod *Azarias* s. *Abednego* v. 3. (al. v. 9.) acerbè in Babyloniorum regem, ceu ἄδινον ἢ πονηρότατον παρὰ πάντων τὴν γῆν, inuehatur, quod alienum a sanctis Dei viris, qui non ita magistratibus suis imprecari, sed pro eorum potius salute Deum ardentè precari consueverint.

§. X. Alterum, quod ad *Danielem* referunt Pontificii, est *Historia Susannæ*, quam vero a Judæis non fuisse receptam, ex eorum monumentis probat *Hottinger.* thes. phil. libr. II. c. II. Sect. I. p. 521. Non enim scripta est lingua *Hebræa* aut *Chaldea*, quod nec ipsi Pontificii inficiantur, & ostendunt etiam παρανομία inter σχίνον & σχίζεν, v. 54. 55. it. πέλινον & πρίζεν, v. 58. 59. Deinde occurrunt nonnulla, quæ veritati consonare eruditè haud videntur. Quod enim v. 4. *Joiakimus* captivus recens *Babylonem* delatus opulentus fuisse dicatur, domum cum pomario, hortum amœnissimum possedisse, & in tanto honore ac statu viguisse, quum Judæi in captivitate exuti fuerint bonis suis, & oneribus gravissimis a
Baby-

Babylonicis attriti valde &c. *Spanheimio* Syntagm. disp. non videtur vero consentaneum. Ita contra auctoritatem huius historiæ vrget *Africanus*, quod v. s. designati dicantur duo seniores ex populo: quomodo, inquit, in Babylone Judæi habere poterunt suos iudices, quum captiui essent: quod *Cornelius* quidem indulgentia Chaldæorum factum arbitratur. Enimuero credibile nullo modo est, Chaldæos tantum Judæis captiuis indulgisse, vt iudicia exercerent, & supplicia decernerent capitalia. Similiter quando v. 45. dicitur: ὁ Θεὸς ἐξήνευξε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παύδαξι νεώτεροι; hæc phrasis Scripturæ, inquit *Calovius* ad h. l. minus consentanea, num enim Spiritus S. a Domino suscitandus est, aut suscitatione opus habet? Et ad iudicium ipsum, Danielis pueri rogatu institutum, quod attingit, haud verisimile ipsi videtur, quod, cum duobus hisce senioribus & iudicibus tanta fuerit auctoritas, ad simplicem Danielis παύδαξι vocem totus populus non commotus tantum sit, sed regressus etiam ad tribunal. Senibus etiam illis, publicis populi iudicibus, nihil quidquam contradicentibus, & se vltro pueruli priuati & ignoti arbitrio committentibus. Quamuis præterea & hoc Chronologiæ contradicere animaduertat, quod Daniel hic tanquam παύδαξι νεώτερον introducatur. Hic enim iam

in

in aula Darii ex primis Satrapis fuit, vid. Dan. VII. Igitur sub finem regni Astyagis puer censerī non poterat, qui cum Joiakimo iam Babylonem fuerat translatus, adeoque sub finem regni Astyagis ultra 40. annos habebat. Mouit hoc ex ipsis etiam Pontificiis nonnullos, e. c. *Erasmum* in Scholiis super præf. Hieronymi in Dan: *Driedonem* lib. I. catal. de Script. Eccles. cap. vlt. *Sixtum Senens.* lib. I. bibl. cap. 8. vt e Canone reiicerent hanc historiam. *Junii* de hac Historia iudicium hoc est: *Historiam hanc argumento piam agnoscimus, sed gestam fuisse minime credimus.* Atque hæc etiam est nostri *Lutheri* sententia; vid. ipsius præfat. in Additam. Esther.

§. XI. Tertium denique quod referatur ad Additamenta Danielis, Historia est *Beli & Draconis*, quam itidem Danielis prophetiæ non tantum inserunt, sed pari cum illa autoritate ambulare adserunt Pontificiis. Verum nec lingua Hebræa aut Chaldæa scripta exstat, nec pro Canonico scripto agnita est ab Ecclesia Judaica, quæ nusquam de ea litterarum quicquam consignauit monumentis. Repugnat etiam prophetiæ Danielis, quæ Danielis precationem publicam, non vero Draconis & statuæ Beli exterminium, causam facit coniecti in lacum Leonum Danielis. Vid. Dan. VI, 5. & 10. seqq. Nec VI. dies, vt v. 31. dicitur, Daniel inter

inter leones transegit, sed vnicam tantum noctem, Dan. VI, 19. sqq. Chronologiæ insuper non conuenit relatio. Nam *Habakuk*, si Propheta ille intelligendus, ante *Nebucadnezarem* vixit, quum hæc sub *Cyro* dicantur gesta. Ceterum vti hæc Additamenta *Danielis* ad promouendam ædificationem animarum non parum faciunt, ita, prouidentia diuina id dirigente, factum est, vt in varias versa sint linguas, *Syriacam* etiam & *Arabicam*, quæ in Bibliis Polyglottis exhibentur.

§. XII. Additamenta *Danielis* sequuntur *IV. Libri Maccabæorum*. Quod si temporis obseruanda foret ratio, locum inter *IV.* hosce libros primum occuparet is, qui nunc est liber tertius; res enim continet prius gestas, ac illæ, quæ prioribus duobus libris describuntur. *Ptolomæus* quippe *Philopater* rex *Aegypti*, de quo agit liber *III.* cœuus fuit *Antiocho M.* qui Pater fuit *Seleuci & Antiochi Illustris*. Tertio autem loco, vt *Grotius* ad librum istum notat, positus, quia non tam late patentem, vt duo illi, auctoritatem adeptus est, nec vlla vetus eius exstat versio. Secundus locus iuxta *Chronotaxin* manet ei, qui nunc etiam est secundus; repetit enim paulo altius historiam, atque liber, qui primus vulgo dicitur, incipiendo nimirum a rebus, quæ sub *Seleuco filio Antiochi M.* *Judæis* euenerunt.

D

Ter-

Tertio demum loco collocandus liber, qui nunc in ordine est primus.

§. XIII. Ante vero quam de singulis libris Maccabæorum agimus singulatim, præmittimus quædam de Judæ cognomine *מַכַּבֵּי* *Maccabæis* 1 Macc. II, 4. Nonnullorum est sententia, quod Judas libertatis vindex in vexillis suis scriptum habuerit *מִי כַמּוֹכָה*, defumtum ex verbis Exod. XV, II. *בְּאֵלֵי יְהוָה*, *quis est par tibi inter deos Jehoua*. Solent quippe Hebræi initiales nominum litteras colligere, & fingere ex iis vocem compendii causa. Ita ex his initialibus litteris *מַכַּבֵּי* *Maccabæi*, aut vocabulo corrupto *Maccabæi*. Reiicit vero hanc nominis explicationem *Fullerus* Miscell. lib. 2, c. 13. existimans Judam sic dictum qf. *מַכַּבֵּי בִי*, *per me est plaga*, Judæis np. apostatis & gentibus, fidelium persecutoribus, *instigenda*; vel esse nomen formæ *מַעֲשֵׂי* 1 Par. IX, 12. deriuatum a *כַּבָּה* *extinxit*, vt *מַכַּבֵּי* denotet *extinctorem*, qui cum parastatis suis bella fortiter extinxit. Addit & tertiam coniecturam, quæ l. c. videatur. Ab Arab. *כַּבַּב* vel *כַּבַּח*, quod significat *prostravit, in terram deiecit*, præfixo *מ*, deriuat *Hottingerus* thes. phil. libr. II. c. II. Sect. I. p. 522. Obseruandum autem est, quod hoc nomen non tantum Judæ, sed ipsius etiam fratribus, immo toti familiæ, adhæserit, in memoriam Judæ tanti herois

herois sempiternam. Atque hinc libri, qui res, ab ipso & fratribus gestas, describunt, dicti sunt *Maccabaici*, quin & ipsa tempora *Maccabaica*. Hebræis dicuntur *Asmonæi*, secundum nonnullos ab oppido *Hafmon* Jos. XV, 27. Al. qf. **אשמני**, magni principes. Pl. LXVIII, 32. *Constantinus L'Empereur* p. 27. in Midd. deducit ab Arab. **אשח** *timuit*, & Hebr. **מנה** *præfecit*: q. d. *præfectos reuerendos*. Fullerus l. c. a **אשח** *festinauit*, & **מנה** *præfecit*, quod legatum nihil magis deceat, quam celeritas. *Hottingerus* autem l. supra c. ex Arab. **אשח** vel **אשח** *irasci*: unde, inquit, adiecto **י** *formatiuo emergit* **אשמח** *iratus*; iusta quippe ira, zelo Dei accensa, *Matthias*, & qui eum sequebantur, bello hostes Ecclesiæ oppugnaverunt. Significat etiam **אשח** *erubescere*, quo sensu **אשמח** eum denotabit, ad cuius aspectum erubescimus, quod coram præsidibus fieri solet. Sed & tertio vox Arabica **אשח**, quum affines significet & propinquos, quid obstat, quo minus *Asmonæos Matthias* posteros κατ' ἕξοχην aut ἀντονομασίαν affines, propinquos, adpellari voluisse credamus, quo ita officii & mutue defensionis hoc nominis symbolo manerentur. Tandem etiam **אשח** est verberare, unde **אשמח**, form. **אשמח**, πλήκτην notat. Quod profecto ap-

prime cum Etymologia nominis מַכְבֵּי supra a nobis posita congruit. Erant enim Asmonæi flagella hostium Ecclesie, quorum verberibus succubuerunt. Sed nunc de singulis Maccabæorum libris singulatim.

§. XIV. Primus Maccabæorum liber res a Mathathia patre, eiusque filiis, Juda, Jonatha & Simone, gestas enarrans, Hebræo idiomate nonnullis videtur consignatus; tituli enim Hebraici meminit Origenes apud Euseb. H. E. libr. VI. c. XXV. ἔξω δὲ τῶν, inquit, (ἐνδιαθήκων nimirum) ἐστὶ τὰ Μακκαβαῖα, ἀπὸ ἐπιγέγραπται Σαρβήθ σαβανὶ ἔλ. Quod Huetius demonst. Euing. prop. IV. p. 526. exponit: שרביט סרבני א, sceptrum rebellium Dei, vel, secunda dictione disiunctim scripta, שרביט שר בני א, sceptrum principis filiorum Dei. Pro Græca vero lingua contendit Beueregius in Codice canonum vindicato p. 277. apud Fabric. Bibl. Græc. lib. III. c. XXIX. p. 748. Quisnam libri I. Maccab. auctor sit, incertum est. Sicut, inquit Huetius loco citato, qui Johannem Hircanum fuisse putant, Simonis filium, quem diuturno potitum imperio ac pontificatu & futurorum quoque præscium fuisse narrat Josephus, quod & tuto credi, & sine periculo negari potest. Prophetam non fuisse, quisquis etiam sit auctor, certo certius

tius constat, non tantum ex 1 Macc. IX, 27. sed inde quoque, quod multa veritati repugnantia scribat. Ita e. c. cap. I, 6. 7. Alexander M. regnum suum diuifisse dicitur inter ministros. Ast non ipse diuifit regnum sed successores eius, ipfo mortuo, sicuti consensus est omnium historicorum probatorum. Item Cap. VIII, 7. scribitur, Romanos Antiochum M. viuum cepisse, cum Historici vnanimiter dicant, eum euafisse. & quæ sunt cetera, cum historia pugnantia; de quibus prolixè *Rainoldus* cens. lib. Apocr. tom. I. prælect. 98 -- 104. Destituitur præterea testimonio Ecclesiæ, ceu ex testimonio *Origenis* supra citato patet. Vid. *Rainold.* l. c. prælect. 39. p. 366. sqq. prælect. 37. p. 356. Vtilissimum nihilominus esse librum, immo necessarium ad intelligendum Prophetam Daniel c. XI. iudicat *B. Lutherus* præf. in h. l. Quidquid enim vaticinetur Daniel de abominationibus & infortunio populi, eius impletionem describere hunc librum ait. Solatii quoque plenum esse, dum Deum in omnibus afflictionibus & angustiis iuuare posse, egregie nos doceat. Idem propemodum sentit *Rainoldus* l. c. tom. I. p. 1306. Quam ob causam Patres hunc librum fecisse maximi, ibidem obseruat. In Bibl. Polyglottis præter *Latinas* huius libri *Syriacam* habemus versionem. Possident eum & sequentem librum etiam *Aethio-*

thiopes. vid. Ludolff. Histor. Aeth. libr. III. cap. 14.

§. XV. *Secundus Maccabæorum liber nihil aliud est, quam latior repetitio eorum, quæ primi libri septem capitibus commemorantur. Est autem hic liber, binas si exceperis epistolas, ex V. libris Fasonis Cyrenæi excerptus. vid. 2 Macc. II, 23. sqq. Sed qui in vnum eos compegerit librum, itidem vt prioris Maccabaici auctor ignoratur. Hieronymus Catal. illustr. Vir. lib. II. contra Pelagium vtriusque, & primi & secundi libri, facit auctorem Josephum. Honorius Augustodanensis vero de Script. Eccles. in Philone Philonem Judæum: At stili character, inquit Huetius demonstr. Euang. prop. IV. p. 529. a Philonis stilo discrepat, etsi disertius est; nec in Philonis scriptionibus occurrit quidquam, unde non modo factum ipsius hunc esse, sed vel visum ipsi coniectare liceat: quod esset sane aliter, si libri auctor exstitisset. Josepho autem cur sit adscriptus, causa manifesta est. Scripsit is elegantem librum hoc titulo: εἰς Μακκαβαίαις, ἢ περὶ αὐτοκρατορίας λογισμῶν: De Maccabæis, sive de imperio rationis, quo Eleazari septemque puerorum ac piissimæ matris supplicia narrantur. Hinc Hieronymus: Josephus, Maccabæorum scriptor Historiæ, frangi & regi posse dixit perturbationes animi, non eradicari. Fraudè hæc fuerunt*

runt vel imperitis vel incautis lectoribus, qui expressum ex Maccabaico II. libellum cum Maccabaico ipso secundo confuderunt. Adde, & nonnulla haberi in Archaeologia Iosephi, quæ cum libro illo non satis consentiant. Adfert ibidem Serarii opinionem, qui Judæ cuiusdam Essæi elucubrationem esse opinatur, quam itidem reiicit. Sane non a viro prophetico hunc librum conscriptum esse, finis libri c. XV, 38. 39. arguit. Arguunt id ipsum non minus multa, quæ in hoc libro occurrunt, historica veritati, i Maccab. libro & Canonicis Scripturæ S. libris contraria. Sic e. g. cum rei veritate pugnat, quod c. I, 13. narratur, Antiochum Epiphaniem occisum in Nanææ templo, & contradicit c. IX. & i Mac. VI, 8. sqq. vbi dicitur mœrore confectus, quod audiuerat exercitum suum a Judæis fufum. Contrariatur etiam Danieli c. VIII. vbi de hoc rege vaticinatur, ipsum sine manu iri fractum, h. e. vindictam diuinam sic iri inflictum Antiocho, vt tristitia & mœrore sit conficiendus, sicuti i Mac. VI. mors eius ita describitur. Omnes quoque probati Historici communi id ipsum consensu eunt adfirmatum. Ita ἀσύνφωνον cum libro I. quod c. I, 10. de tempore occisi Judæ Maccabæi narratur, coll. cum lib. I. c. IX, 3. de tempore purgati templi c. X, 1. sqq. coll. cum lib. I. c. IV. Ita c. I, 18. vbi dicitur Nehemias ædificasse templum

& altare, contrarium est libris Efræ & Nehemiæ; templum enim & altare a Zorobabele & Josua sacerdote prius ædificatum erat, quam Nehemias adueniebat. Porro Reziæ *αὐτοχρηστὰ* magnopere laudatur cap. XIV, 37. sqq. & quæ sunt alia, de quibus fusissime Rainold. cens. libr. Apocr. tom. I. prælect. 105. sqq. & tom. II. fere toto. Apud Pontificios hic liber maximam obtinuit auctoritatem, acerrimoque studio & pertinacia ab ipsis defenditur. *Neque sane mirandum est* (verba sunt Rainoldi cens. libr. Apocr. tom. I. p. 131.) *si tantopere fremant, & indignentur aduersus Protestantes, qui, dum hunc librum e canone reiciunt, questum illis tantum extorquere conantur.* Scitis enim Demetrium non sine caussa indignatum aduersus Paulum cum artificibus conuocatis, scitis, inquit, viri, ex hoc questu nostras esse copias, & periculum est, ne portio ista nobis per ipsum confutata pereat. Act. XIX, 25. Nimirum stabiliunt ex hoc libro Pontificii thesin suam, orandum esse pro defunctis, quæ haud exiguum ipsis lucrum parit. Apostolum ad hunc librum respexisse, nos quidem non negamus. quando e. c. Hebr. XI, 35. ait: alii *ἐν τοῖς κρηθροῖς*, distenti sunt; sicut corium supra tympanum, vel tympanorum instar sustibus ad mortem cæsi sunt. Ita enim legitur de Eleazare 2 Mac. VI, 19. *αὐθασέτως ἐπὶ τὸ τύπανον προσῆς*, ultro ad tormentum accessit. Et quan-

quando Apostolus l. c. addit ἡ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, haud obscure nos remittit ad 2 Macc. VII. Sic Hebr. XI, 38. conf. cum 2 Macc. V, 27. c. VI, II. c. X, 6. Cetera vero cum desinat libri Canonici requisita, allegatio hæc probat libri tantum antiquitatem, non vero Canonicam eius auctoritatem. *Syriaca* huius libri versio exstat in Bibl. Polyglottis; quæ vero ibidem sub hoc titulo reperitur *Arabica*, versio est *Pseudo-Gorionidis*, vt notavit *Antonius van Dalen* differt. de Historia Aristææ p. 136.

§. XVI. *Tertius* Maccabæorum liber insignem historiam exponit de grauissimis calamitatibus, quas Judæi a Ptolomæo Philopatore Aegypti rege fuerunt perpassi, & mirabilem a Deo ipsis præstitam liberationem. *Maccabaicus* vocatur, non quod ad Judam Maccabæum eiusue fratres quidquam pertineat, sed quod ii, de quibus hic liber agit, pari cum Maccabæis animo pro lege Dei fecerint multa & tolerauerint. *Hieronymus* prol. in libros regum hunc librum vocat πάστορα, s. *Pastorem*, non autem *Pastorem*, vt plerique putauerunt; nimirum ἀπὸ τῆς πασάδος s. πασιδος, h. e. ab *atrio*, in quo sacerdos iunius cum comitatu suo intercedebat, ne Ptolomæus Philopator sanctuarium intraret. *Junius* hunc librum ita inscribit: *Schimonis Sacerdotis summi liber vnus, qui vulgo liber Maccabæorum III.*
appel-

appellatur. Canon Apost. vltimus sacris quidem libris eum annumerat, quod & *Franciscum Turrianum* commouit, vt eadem, qua ceteri libri, dignitate afficiendum esse censuerit, vid. *Rainold* cens. libr. Apocr. tom. I. p. 1430. Verum Romana nihilominus Ecclesia e canone eum reiecit. Narratio, quæ in hoc libro occurrit de productis aduersus Judæos Elephantis *quingentis*, quum paulo ante Ptolomæus Philopator in proelio ad Rhapsiam nonnisi *septuaginta tres* grandi Antiochi exercitui opposuerit, suspecta est *Bocharto* Hieroz. part. I. lib. II. c. 26. f. 260. Accedit, quod *Iosephus* contra Appionem lib. II. historiam hanc non *Ptolomæo Philopatori*, sed *Physconi Euergeti II.* tribuat. *Eusebius* in Chronico libri huius facit mentionem. Versio *Syriaca* legitur in *Bibl. Polyglottis*.

§. XVII. Superest *Oratio Manassis*, quam rex captiuus orasse dicitur, coll. 2 Par. XXXIII, 12. & quidem iuxta *Eutythicum Alexandrinum* in vitulo æreo, cuius aluo candenti a Babelis rege inclusus fuerit Rex *Manasses*. Orante vero ita *Manasse*, disruptum fuisse simulacrum, missumque statim a Domino Angelum, qui *Manassem* sublatum Hierosolymā deportauerit. Humiliatum fuisse in captiuitate *Manassem*, doluisse de peccatis, preces ad Deum fudisse, ideoque vinculis solutum Hierosolymam fuisse red-
dum

ctum, Scriptura nos docet, miraculi quidem mentionem faciens nullam. Ad hanc vero Orationem, quæ *Manassis* vulgo dicitur, quod attinet, nemo facile reperitur, qui pro Canonica eius pugnare velit auctoritate. *Heiddegerus* Enchir. Bibl. p. 614. Prescribunt, inquit, auctoritati eius non tantum communia contra libros Apocryphos argumenta, sed illud etiam, quod in ea inter alia v. 8. legitur: Tu Domine Deus iustorum non posuisti pœnitentiam iustis, Abrahamo, & Isaaco & Jacobo, qui non peccauerunt tibi &c. Quæ verba si ἀπλῶς absolute intelligantur, analogiæ fidei repugnant, quum ne vnus quidem, a Christo si discesseris, ita iustus sit, vt gloriam apud Deum habeat, & pœnitentiæ indigus non sit. Conf. tamen Mat. IX, 12. 13. Antiquissimus, qui huius Orationis meminit, est *Pseudo-Clemens* libr. II. const. Apost. c. 22. Haud vero absque ratione coniectat *Cel. Fabricius* in edit. libr. Apocr. Græco-Latina p. 208. ipsum *Pseudo-Clementem*, vt multa alia, ita etiam hanc Orationem effinxisse.

S. XVIII. Hæc sunt, B. L. quæ de libris Apocryphis V. T. communicare tecum volumus, ex quibus, quid sentiendum de iis sit, satis superque constare posse arbitramur. Non quidem sunt libris Scripturæ Canonicis æquiparandi, sunt nihilo tamen minus habendi maximi, sedulaque terendi lectio-

lectione; ad ædificationem enim animarum non parum facere, plus vice simplici in hac tractatione adfirmamus. Præterea vsus insignis est, quem præstant lectioni N. T. de quo vid. dissert. nostra de *Vsu Librorum Apocryphorum V. T. in N. Testamento*. Ceterum grata agnoscamus mente, quod diuina prouidentia hosce libros ad nostra vsque tempora conseruauerit; & sicuti iidem in Ecclesia olim lecti sunt ad plebis ædificationem, ita & nos iis in eundem vtamur finem. Sic enim a nobis vere dabitur

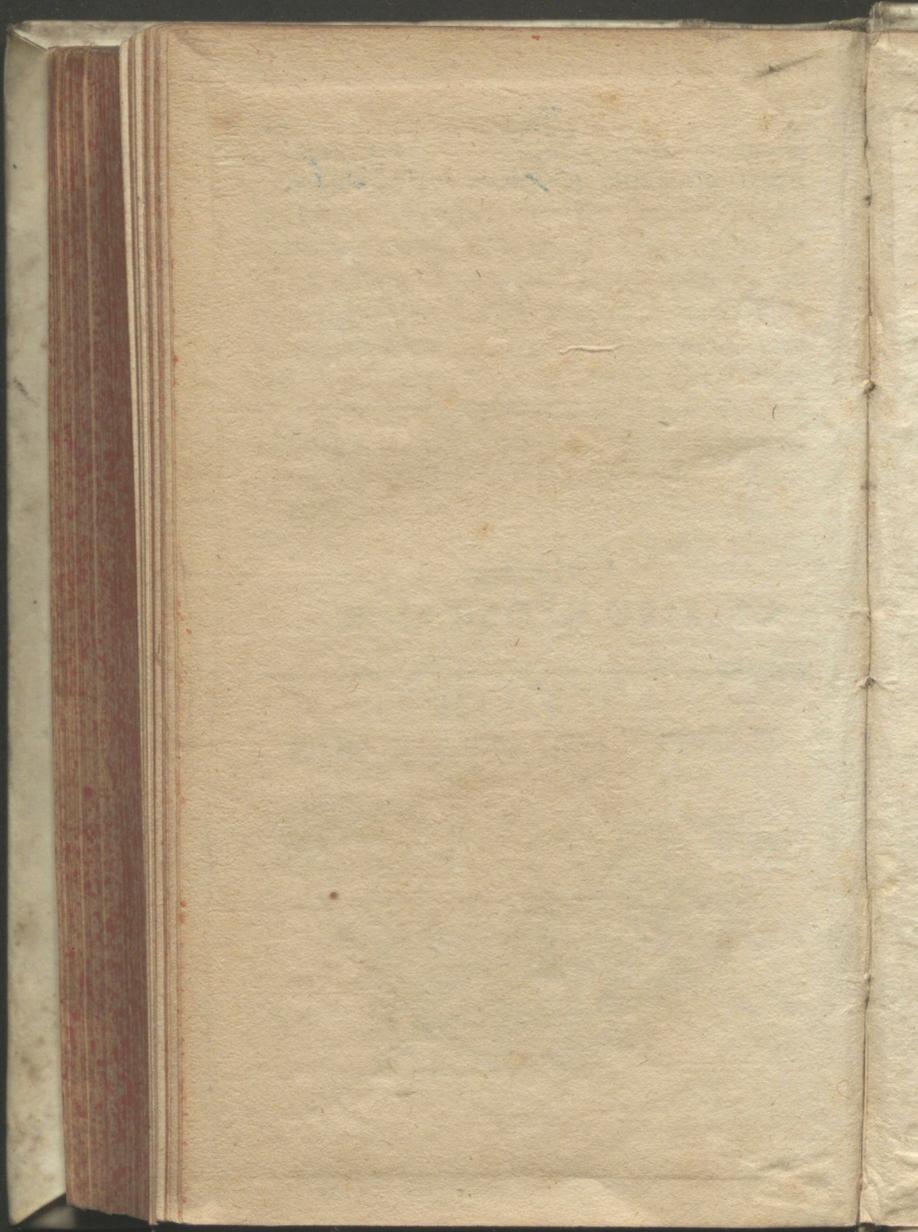
SOLI DEO GLORIA.

CORRIGENDA.

P. 3. lin. 19. numero. p. 42. l. 1. venit, &c.

Jc 146
§

ULB Halle

3

008 868 59X

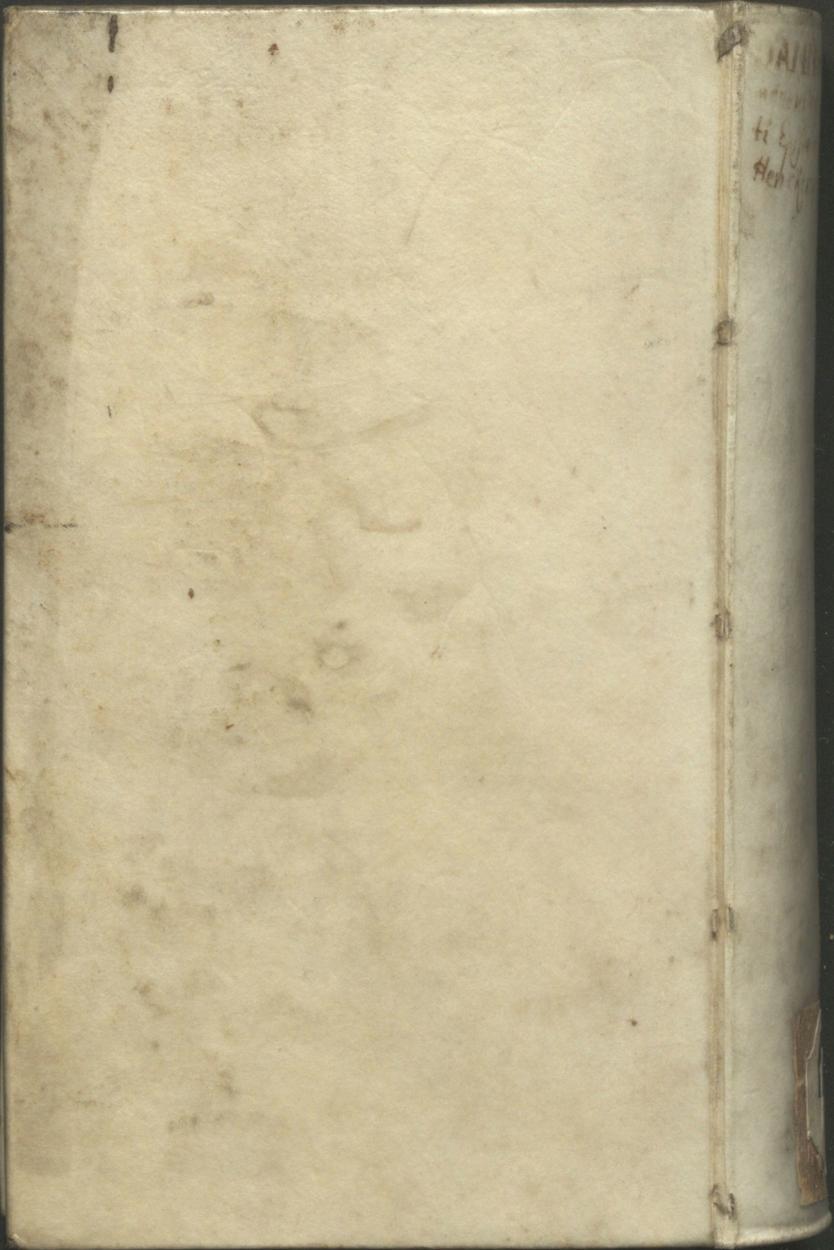

W 17

m.c.

B.1

3

PROLEGOMENA
AD
LIBROS
APOCRYPHOS
V. TESTAMENTI

POT
CIRC
BRE

M. C

TYP.

